

V Ljubljani, 1. vel. travna 1898

Štev. 9.

Leto XI.

DOM IN SVET

List za leposlovje in znanstvo.

Urednik:
dr. Frančišek Lampe.

Narodu geslo:

Dobro ti bo, ako si pomoreš sam;
Pomози si sam, in Bog ti pomore.

Kdor ne pomaga, naj vsaj ne škodi.

Zalaga:
Urednik in lastnik.

Izhaja dvakrat na mesec.

Tiska:
Katoliška Tiskarna.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrt leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr.

Vsebina 9. zvezka.

	Stran
Frančišek Ks. vitez Miklošič (Spisal <i>Božidar Flegerič.</i>)	257
Med svet! (Zložil <i>F. S. Finšgar.</i>)	261
Nestalnost. (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	261
Na tuji zemlji. XVIII. V katakombah. (Zložil <i>M. O.</i>)	262
Družina socialistova. (Spisal <i>Ivo Trošt.</i>) [Dalje.]	266
Moj prijatelj. (Črtica. — Spisal <i>E. Gangl.</i>)	273
Krona stvarstva. (Zložil <i>M. Prelesnik.</i>)	276
Fra Angelico. (Spisal <i>prof. dr. Anton Medved.</i>)	277
Kdaj bo ljudem zmanjkalo prostora na svetu? (Sp. <i>prof. dr. S. Šubic.</i>)	280
Književnost	285
<i>Slovenska književnost.</i> „Družba sv. Mohorja“ in „Slov. Matica.“ — „Voditelj v bogoslovnih vedah.“ — „Slovenski čebelar.“ — <i>Hrvaška književnost.</i> Knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1897. Vrieme. — August Senoa: Sabrane pripovedi. — Prievodi grških i rimskih klasika. Sv. 14. in 15. — <i>Češka književnost.</i> „Društvo Vlast.“ — František Sušil.	
Razne stvari	288
<i>Naše slike. — Narodno blago. — Pregovori.</i>	

Na platnicah.

Narodne pesmi. 1. Mačeha. (Iz Srednje vasi. — Priobčil *I. Barlè.*)

Slike.

Frančišek Ks. vitez Miklošič. (Slikal <i>Rom. Fékonja.</i>)	257
Zavržena ljubezen. (Narisal <i>Ivan Vavpotič.</i>)	264, 265
Škof Jakob Trobec	273
Fiesole	279

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. IX. in X.
po 4 gld.

„Cvetje s polja modroslovskega“ (16⁰, str. 263) se dobiva pri upravnistvu našega lista za 60 kr., s pošto za 65 kr. — Opozarjamo tudi na prejšnje letnike „Dom in svet“-a.

Listnica uredništva. Gosp. *Ž. v K.*: Vašo „pesem“ smo sicer prejeli, a ž njo ni kaj početi. Dobra volja je povsod hvale vredna; da je pa tudi pesem dobra, treba še kaj več kakor samo volje. Hvalno je pač, da poskušate v pesnikovanju. Paziti pa je treba pri tem na misli, na mersko gibanje zlogov, na rimo itd. V „Obletnici“ pogrešamo več ali manj vsega tega. Da ribiču umrje žena, da jo pokopljejo, je navadna stvar. A da bi

Francišek Ks. vitez Miklošič.

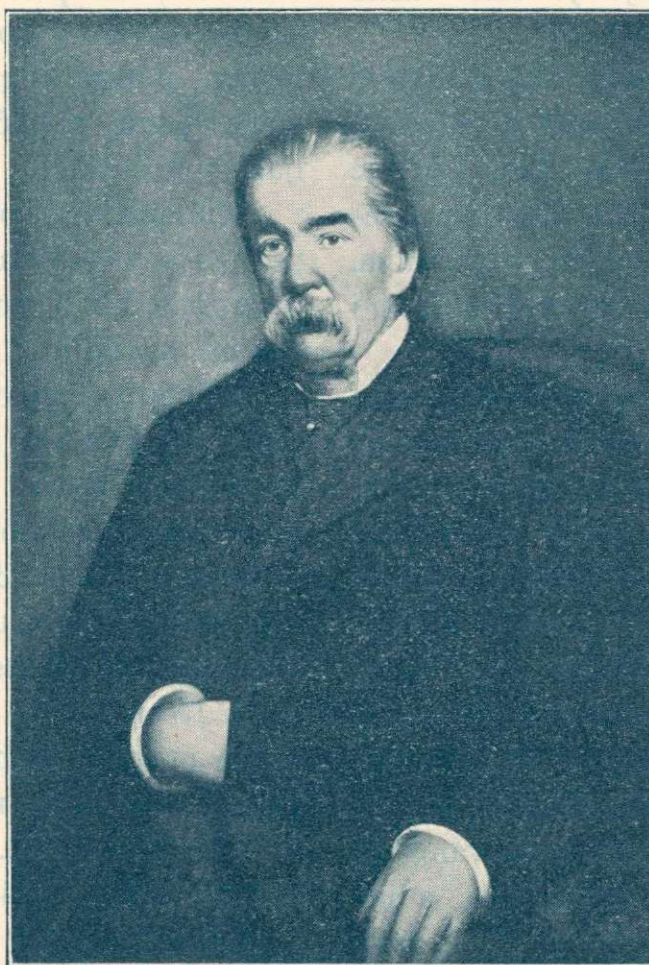
(Spisal Božidar Flegerič.)

Kdo bi si mislil, da se je v tako nepoznanem kraju, kakor je tri četrt ure od Ljutomeru oddaljena vinska gora Radomerščak, porodil silni „velikan učenosti“, kakor je bil Francišek Miklošič! V Radomerščaku so že v minulem stoletju gospodarili Miklošičevi predniki in 18. malega travna leta 1789. se je ondi porodil Jurij Miklošič, oče našega učenjaka. Jurij je še mlad prevzel gospodarstvo in se oženil z Marijo Zobovičevo, doma z Vinskega Vrha v sosednji župniji sv. Miklavža. Lepo posestvo Marijinih roditeljev je sedaj v tujih rokah. V Radomerščaku se je porodil dne 20. listopada l. 1813. Francišek Miklošič.

V rojstvenem kraju mladi Francišek ni ostal dolgo časa, ker l. 1817. sta se preselila roditelja v Ljutomer, neznaten trg, ki je samo zbok izvrstnega vina na glas. V Ljutomeru je Francišek začel hoditi v šolo. Prvi učitelj mu je bil Fr. Reholec, ki je stoprav letos umrl. Mladi učenec je bil jako bistre glave ter je z živim duhom oživiljal in razveseljeval svojo mlado šolsko družbo.

Frančiškovega izvrstnega napredka v šoli se je oče zeló veselil in zato se je odločil dati ga dalje šolat, kar je odobril njegov stric, v oni dobi župnik v Središču.

„Dom in svet“ 1898, št. 9.

Slikal Rom. Fekonja.

Francišek Ks. vitez Miklošič.

Jeseni l. 1824. se je dal Miklošič v Varaždinu zapisati v latinske šole, a dovršil je tukaj samo dve. Leta 1826. je prišel mladi dijak v Maribor v šolo, kjer je dovršil vso gimnazijo, t. j. od tretjega do sedmega razreda. V šolah je bil zmerom prvi. Klasična jezika je znal korenito, da je včasih spravil v zadrego svoje profesorje. Nekatera njegova dela so pisana v krasni latinščini.

Kot dijak je hodil Miklošič o počitnicah domov k starišem. V Ljutomeru je rad obiskoval svoje znance iz otročjih let. Često je bil pri svojem prijatelju, slavnem pesniku Stanku Vrazu v njegovem prekrasnem rojstvenem kraju Cerovcu blizu Svetinj. Vrazova hiša je bila v oni dobi imovita, in pokojni starejši pesnikov brat Josip mi je pripovedoval, da je Miklošič v družbi bil rad vesel in da je kaj rad, toda zmerno pil izvrstno ondotno vino. Kakor je od Prešerna tri leta starejši Caf rad zahajal k Prešernu, tako rad je zahajal tri leta od Vraza mlajši Miklošič k Vrazu, in oba odlična učenjaka sta imela na oba slavna pesnika velik vpliv, imajoča za pesništvo mnogo več zdravega razuma, nego ga je imel „veliki gromovnik“ Kopitar, kakor ga je šaljivo in zbadljivo imenoval Prešeren.

Dovršivši z odličnim vspehom latinske šole, odšel je Miklošič pod jesen l. 1830. v Gradec, kjer se je učil tedanje modroslovje t. j. 7. in 8. razred. V Gradcu so se bistroumnemu in ukaželjnemu mladeniču odprla vrata v novo življenje. Tedaj je bilo v Gradcu več za domovino vnetih mladeničev: Stanko Vraz, Murko, Jakob Košar, Caf in pozneje Davorin Trstenjak. S temi je Miklošič navadno občeval; rad se je tudi družil v Gradcu z internovanimi Poljaki, ki so bili: grofa Vladislav in Tadej Ostrowski, Kamienski in Pokrzywnicki. To druženje je bilo važno za njegovo bodoče življenje.

Miklošič se je vse šolsko leto marljivo učil, a o počitnicah je potoval v neznane mu kraje slovenske domovine. Leta 1831. je prišel z Murkom v Ljubljano, kjer se je seznanil s Čopom, Kastelcem in Prešernom, kateri se ga v Vrazovih pismih prijazno spominja.

Jeseni l. 1837. je bil Miklošič povzdignjen za doktorja modroslovja. Tudi pravoznanstva se je učil že štiri leta. Meseca pros. l. 1837. je po smrti dr. Polstererja dobil filozofijsko stolico in je predaval o filozofiji malone dve leti, od pros. l. 1837. do konca malega srpana l. 1838. V vseučiliškem poročilu je zapisano, da je Miklošič predaval o teoretični in moralni filozofiji in o zgodovini filozofije.

Nekateri mislijo, da Miklošiču ni bila po volji tedanja oblika naučnega predavanja in da se je zato odločil za odvetništvo, a jaz sem često slišal iz ust pokojne g. F. M., žene pokojnega I. M., učitelja pri sv. Bolfenku, matere g. K. M., sedaj profesorja v Kromerizu, ki je bila tedaj v Gradcu, da so Miklošiča na vseučilišču njegovi krajanji premalo spoštovali, nekateri celo tikali in da je zaradi tega ostavil učiteljsko stolico. Bilo, kakor bilo; za Miklošiča samega in za vse Slovenstvo je bila sreča, da je odšel na Dunaj, kjer je že l. 1840. postal doktor pravoznanstva. V službi je bil pri odvetniku dr. Michaelu Bachu, katerega sin Aleksander je bil pozneje minister.

Kakor sem že rekel, bilo je občevanje s Poljaki v Gradcu važno za Miklošičevo bo-

dočnost; on se ne bi mogel lahko seznaniti in sprijateljiti s Kopitarjem, da mu ni bil dal poljski grof Vladislav Ostrowski priporočilnega pisma, ker Kopitar je bil od narave osoren, kakor je pisal Davorin Trstenjak v nekem časopisu. Tudi največji sedanji slavist dr. V. J. je pisal v neki staroslovenski čitanki, katero je izdal kot gimn. profesor v Zagrebu, po priliki to-le: „Kopitar bijaše veoma oštroman i sila učen čovjek, ali strastan i neznošit.“ Kopitar se je hitro uveril o izrednih darih za učenje jezikov, katere je imel mladi Miklošič, ker prišedši na Dunaj je znal korenito slovnico, dobro je znal tudi klasična jezika, potem angleški, francoski in italijanski jezik, poljščine se je naučil od Poljakov v Gradcu.

Miklošič in Kopitar sta vsak dan redno po več ur občevala, pogovarjaje se na shodih in izprehodih o znanosti, kar je Miklošiču mnogo koristilo.

Kopitar je nagovarjal mladega si prijatelja, naj prestopi v službo v ces. dvorni knjižnici, v kateri je bilo mnogo nakopičenega gradiva za slovansko filologijo. Kopitar se je jako trudil, da bi se osnovala na Dunaju stolica: „linguae slavicae antiquissimae communis et ecclesiasticae.“

L. 1844. je bilo v dvorni knjižnici jedno mesto prazno. Kopitar je takoj začel nagovarjati Miklošiča, naj prosi za to mesto, katero je tudi dobil. Bil je v tej knjižnici skriptor od l. 1844. do 1862.

Miklošič je bil presrečen v znanstvenem svetišču, a to srečo je isto leto dvakrat skaličila nemila smrt; pobrala mu je namreč nepozabnega učitelja in iskrenega prijatelja Kopitarja in drago mater, katero je nad vse ljubil. Oče mu je bil umrl dné 16. listopada l. 1879. v 91. letu. Starec je bil nenavaden pojav: sključen, majhne postave, a sila bistrega duha, dovtipen, prekšen in nagajiv. Vsako tudi večje društvo je znal izvrstno zabavati, pripovedujoč slane smešnice o bližnjih mu sosedih Veržejcih.

L. 1844. je videl Miklošič zadnjikrat Ljuto-mer, kjer je dobil zaradi slabe pitne vode trešljiko, katere se ni mogel dolgo rešiti.

Po Kopitarjevi smrti, katerega je zelo čislal, bil je Miklošič cenzor slovanskim, novogrškim in rumunskim spisom ter se je začel korenito učiti sanskrta.

Miklošič je bil že tedaj prvak med slavisti. To se vidi iz njegovega prvega spisa l. 1844. Ta spis je ocena Boppovega (1791 do 1867) dela: „Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Litthauischen, Gothischen und Deutschen.“ Bopp je v tem delu razlagal staroslovenščino in druge slovanske jezike. Ocena je bila priobčena v časniku (Jahrbücher, 1844., Bd. 105), in Miklošič v njej priznava, da mora vsak Slovan biti Boppu hvaležen, a uči Boppa deklinacije in konjugacije staroslovenščine; razlaga sufiks in besede. Bopp je bil oče primerjajoči filologiji, a vendar je bil med njim in Miklošičem velik razloček. Ta ocena je opisana nenavadno bistroumno.

Leta 1845. je izdal Miklošič v Lipskem prvo svoje samostojno delo, v katerem je pokazal načrt, kako je kanil pospeševati slavistiko. To delo ima naslov: „Radices linguae slovenicae veteris dialecti.“ Tu podaje učenjaka besedne korenine. Miklošič je prvi kritično preiskaval slovstvene spominike staroslovenskega jezika (16 rokopisov in dve bibliji). To preiskovanje je porodilo delo: „Radices“ in „Lexicon“ (1850).

Češki učenjak P. I. Šafařík je istega leta pisal v časniku češkega muzeja, da ta knjiga mnogo več daje, nego skromni naslov obeta. Šafařík in Miklošič sta si bila prijatelja, toda Šafařík je bil drugačen, nego se je kazal Miklošiču, kar se jasno vidi iz pisem, katera je pisal Pogodinu (1800—1875). Svobodno rečem, da so si bili učenjaki tedaj nekako zavidni. Hanka (1791—1861) je raztrosil glas med učeni svet, da je „Radices“ spisal Kopitar, a ne Miklošič. Miklošič je na taka obrekovanja Hanki pošteno odgovoril in ga osramotil.

Kopitar in Miklošič sta trdila, da se je staroslovenščina govorila v Panoniji, a Hanka in protestant Palacky sta mislila, da tičijo v trditvi teh dveh slovenskih učenjakov kake katoliške namere.

Take neugodne razmere niso motile Miklošiča; on je delal jako marljivo. L. 1845. je izdal: „St. Joannis Chrysostomi homilia in ramos palmarum.“ Ta rokopis je iz XI. stoletja, in leta 1847. je izdal: „Vitae Sanctorum in Vita S. Clementis, episcopi Bulgarorum.“ Ta rokopis je tudi iz XI. stoletja. Na stroške cesarske akademije znanostij je izdal l. 1851.: „Monumenta linguae palaeoslovenicae“, za katero delo ga je cesar z dragim prstanom odlikoval. L. 1854. je prišla na svetlo: „Chrestomatia palaeoslovenica“. Ti slovstveni spominiki imajo vsi kritične opomnje.

L. 1848. je bil v naši državi prvi ustavodavni državni zbor. V volilnem okraju svetega Lenarta v Slov. goricah so naši rojaki v ta zbor izvolili Miklošiča in on se je tega zbora udeleževal istega leta na Dunaju, a l. 1849. v Kromerizu. To je bilo Miklošičevo javno delovanje in zraven tega je bil predsednik slovenskemu društvu „Slovenija“ na Dunaju.

V oni dobi je bil nekaj časa najvplivnejši državnik minister grof Stadion, s katerim se je Miklošič seznanil in sprijateljil, in po tem hvalevrednem možu je dobil naš že tedaj slavni rojak dné 30. malega travna l. 1849. cesarski odlok, v katerem je bil imenovan izrednim profesorjem slovanskih jezikov in slovanskega slovstva na dunajskem vseučilišču. Za tako imenitno mesto je bil Miklošič popolnoma pripravljen. Ne dolgo potem je bil povabljen na vratislavsko vseučilišče, a ni šel, ker ga je minister grof Thun l. 1850. imenoval rednim profesorjem. Tudi v Berolin so ga klicali, a zaman. Kot profesorju so bile Miklošiču glavne težnje pisati knjige za svoje učence. Že l. 1850. je izdal tri učene knjige: 1. „Lautlehre der altslovenischen Sprache.“ 2. „Formenlehre der altslovenischen Sprache“, in 3. „Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti“ in cesar ga je odlikoval z zlato svetinjo za znanosti in umetnosti za besednjak, ki je posvečen bivšemu srbskemu knezu Mihajlu Obrenoviću.

Cesarska akademija znanostij je izvolila Miklošiča 1. svečana leta 1848. dopisujočim

udom. Tudi je bil ud raznih slovanskih, francoskih in nemških učenih društev.

Leta 1848. so sklenili akademiki na Dunaju razpisati nagrado glasoslovju slovanskih jezikov, in v seji dné 26. vel. travna l. 1851. je poročal predsednik, da je akademija dobila razpisano glasoslovje, imajoče geslo: „non fumum ex fulgore“. O tem delu je poročal Šafařík, da je izvrstno, kakoršnega še nimajo Slovani, a Palacky je je priporočal za nagrado. Ta „non fumum ex fulgore“ je bil Miklošič in je dobil nagrado 1000 gl.

Dné 28. mal. srpana leta 1851. je izvolila akademija Miklošiča pravim udom. Po Wolfovi smrti l. 1866. je postal tajnik filozofsko-zgodovinskega oddelka. Miklošič je bil neumorno delaven akademik, in akademija ga je največ s tem častila, da mu je pomagala izdavat večja dela.

Miklošič je bil trikrat dekan filozofske fakultete, l. 1854. je bil celó rector magnificus dunajskemu vseučilišču. L. 1854. je bilo Miklošiču izročeno vodstvo znanstvene izpraševalne komisije za gimnazijske učiteljske kandidate, katero službo je opravljal do leta 1879.

Leta 1852. je Miklošič vzel v zakon hčer nekega Eichenfelda, kateri je tudi služboval v dvorni knjižnici, a leta 1867. mu je umrla ta blaga žena, zapustivši očetu dva sina.

V cesarskem pismu z dné 9. svečana l. 1862. je imenoval svetli cesar Miklošiča dosmrtnim udom gospodske zbornice, a s cesarskim odločilom z dné 23. mal. srpana l. 1863. mu je podelil Leopoldov red in že dné 20. vel. srp. leta 1864. je dobil plemstvo dednega viteštva.

Okoli l. 1856. se je začelo kazati, da se bodo šole preustrojile. Že l. 1849. je dal minister uka Miklošiču nalog, naj sestavi slovenske čitanke za višjo gimnazijo, katerim naj bi pridejal pregled slovenskega slovstva. In tako smo dobili slovenske čitanke prvič l. 1853.

Sedaj nam je treba še nekaj poročati o Miklošičevem potovanju. Meseca velikega srpana l. 1851. je odplul po Donavi v Črno morje, kjer ga je zasačila 48 ur trajajoča

huda burja, in ko je ta prenehala, došel je v Bospor in v Carigrad. Miklošič ni potoval, da bi pregledaval rokopise v imenitnih knjižnicah po velikih mestih, ker tega je dovolj na Dunaju, temveč da se je potujoč okrepčal. Leta 1836. in 1842. je bil v Italiji, l. 1852. na Francoskem in na Nemškem. Rad je bil v Ljubljani vsaj nekaj dnij. Leta 1856. je prišel v Dalmacijo in Črno goro. Plod njegovega potovanja v Dalmacijo je bila nova knjiga, katero je izdal l. 1858. pod naslovom: „Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosniae, Ragusii.“ To zbirko je dobil v dubrovniškem arhivu. Obsega v srbskem jeziku 500 listin od l. 1189. do 1618. V Črni gori naš slavni rojak ni bil tako srečen kakor v Dalmaciji; knez ga je vsprejel hladno, ker je bil nastal nesporazum med avstrijsko in črnogorsko vlado. Črnogorci so našemu slavnemu rojaku dali samo jedno staro listino, katera pa ni bila mnogo vredna; ostalih mu niso hoteli pokazati.

Od leta 1860. ni Miklošič več zapustil Dunaja. Nanj se je kot na največjo avtoriteto v slovanskem jezikoznanstvu oziral ves učeni svet. Po Kopitarjevi smrti je občeval največ z Vukom in Daničićem, a dopisoval si je s Pogodinom, Schleicherjem in I. Grimmom. Šafaříka, Palackega, Gaja in Kukuljeviča je poznal osebno.

Miklošičevi predniki so za slavistiko malo storili. To so bili samo neznatni početki. Leta 1783. je osnovala cesarica Katarina II. rusko akademijo, ki je imela namen: razvijati, čistiti in bogatiti ruski jezik. Ta akademija je nabrala gradivo slovarju, ki je izšel l. 1787.—1789.

Taka slovstvena podjetja so bila samo podstava novejši znanosti, t. j. primerjajočemu jezikoslovju. S to znanostjo se je v Slovanih prvi pečal I. Dobrovsky (1753 do 1829); on je izdal leta 1822. staroslovensko slovnico, v kateri je mnogo gradiva, toda brez kritike, ker pisatelju niso bili znani najstarejši staroslovenski spominiki, tudi ni imel pojma o glasoslovju.

To je bilo začetno razvijanje, na katerega osnovi je spisal Rus Aleksander Vo-

stokov (l. 1781.—1864.) svoje zelo imenitno knjigo: „Razsuždenie“ (1820); v tem delu nam je podal pisatelj kritični nauk o staroslovenščini.

Zraven Dobrovskega in Vostokova ima za slovansko znanost tudi Kopitar velike zasluge. Kar je pa od tedaj pa do danes pridobila slavistika, pridobila je od Miklošiča, kateri ji je nadelal pot do daljšega razvoja.

Miklošič je spisal mnogo manjših razprav v nemščini in latinščini, katerih zaradi preozkega prostora ne moremo navajati. Delo: „Le préfix roman ‚dis‘ en albanais“ je pisano v francoskem jeziku izšlo leta 1871. v Parizu.

Leta 1883. je praznoval 70 letnico svojega življenja in 30 letnico svojega službovanja. V ta namen je bila v Ljutomeru početkom meseca kimovca sijajna svečanost, kjer je imel slavnostni govor pokojni Božidar Raič. Sešlo se je mnogo odličnjakov. Med njimi je bil pokojni kanonik dr. Rački, vseučilišni profesor dr. Krek, pokojni gim-

nazijski profesor Valjavec, prof. Šuklje itd. Dne 7. sušca l. 1891. pa je odbila zadnja ura temu slavnemu Slovencu.

Miklošiča so častili vsi učenjaki, akademije, učena društva in vladarji; z bivšim srbskim knezom M. Obrenovićem sta si bila osebna prijatelja. Razven že omenjenih časti je bil Miklošič c. kr. dvorni svetovalec, vitez cesarskega avstrijskega Leopoldovega reda, vitez cesarskega ruskega reda sv. Ane drugega reda, vitez kr. pruskega reda pour le mérite, dosmrtni ud gospodske zbornice, pravi ud in tajnik ces. akademije znanostij na Dunaju, ud krakovske, zagrebške, berlinske in monakovske akademije, ud društva znanostij v Göttingenu in Kopenhagenu, dopisujoči ud petrograjske akademije in francoskega zavoda Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, ud kr. češkega društva znanostij, častni ud zgodovinskega društva na Štajerskem, istega društva v Zagrebu, ud vseučilišča v Krakovu, Matice Slovenske v Ljubljani.

Med svet!

Med svet srce ti koprni, Solzé točilo, ker nazaj
Med šumni svet, nedolžno dete, Ni moglo v čase spet nekdanje,
Da tam sprostiš vezi zapete, Ker vse so varale je sanje,
Da tam srce se razvedri. Ker strt je bil nekdanji raj.

Kot tvoje mnogo je srcé Zato nikar od doma proč,
Po svetu širnem hrepenelo; Nikar v temi ne išči svita.
A mnogo v njem je krvavelo, Nesreča bridka v njej je skrita
Točilo grenke je solzé. In pa kesanja ogenj vroč!

F. S. Finžgar.

Nestalnost.

Nestalen je človeški razmišljaj
Kot lahko péro sredi vetra.
Ljubezni dom si ti, srcé, sedaj,
Pri starih pak so bila — jetra.

Anton Medved.

Na tuji zemlji.

XVIII.

V katakombah.

1.

Tihi podzémeljski dom; vse križema ozki hodniki,
 V stenah za grobom se grob, grob se nad grobom vrstí.
 Davnih pokójnikov dom . . . Tišina, brezdanja tišina,
 Moj le boječi korak tajno odmeva od sten.
 Z lučjo medlečo vodník molčeče koraka pred máno,
 Žarka se njenega sled slábo s temíno borí.
 Noč, brezmejna tu noč . . . ,Vodník moj redkobesedni,
 Kam si privedel me, kam? Stoj, odgovôri, povej!
 Kákošna čuda naj zrem v podzémeljskem, smrtnem kraljestvu,
 Tukaj, kjer grôza in strah stiskata plášno srcé? . . .
 „Grôza, prijatelj? Nikdár! T o l a ž b e le-tù je domovje
 Vsem, ki jim v prsih gorí v e r e božánstvena luč!“

2.

Intelligite, qui iudicatis terram!

(Ps. II. 10.)

Vi, ki je vera vam laž, mračnjaštvo in tlapnja moreča,
 Uma sanjavega stvor, bolnih izródek možgan —,
 Čujte prastáro povest, resnično povest, neutajno,
 Čujte jo, môrda ob nji gane srcé vam Gospod! —
 Davno že bilo je to . . . Tam gôri po rimskih je hólmih
 Blesk se košátil in kras, kakor ga videl ni svet:
 Bajnih palač in vrtóv, vodometrov in kipov umetnih,
 Svétlih gledíšč in svetišč divni, nadzémeljski čar.
 Davno že bilo je to . . . Nasladno, razkošno življenje
 V krásnih, ponosnih doméh živel je Romulov rod.
 Srečno življenje — — kdo ve? Neumljivo srcé je človeško:
 V slast se potôpi — na dnù glóje nemira mu črv!
 Srečno življenje — — oh ne! Na zlatem prestólu se carju
 Venčano čelo mračí, težke moré ga skrbí.
 Tèmne ga slutnje moré: od dneva množí se do dneva
 V mestu krščanska ‚svoját‘, kakor da raste iz tal.
 Vražna ‚svoját‘, ki bogov ne moli po šegi očetni,
 Koji je zmêdla glavó križa brezumna modrost . . .
 Skrivna, nevarna ‚druhal‘, nje črni, sovražni naklepi
 Májejo carju prestòl, snujejo carstvu propást . . .
 „Carstvu propást — há há!“ obrvi zježé se vladarju,
 Gnevno mu sine pogled, strela iz njega žarí:
 „Padlo še ni jih dovolj pod brušenim mečem krvavim,
 Zmlèl jih v gledíšču zverij vse še premalo je zob —
 Vnovič, vojaki, na lov! V potokih naj kri se pretaka,
 Kar je krščanskega, vse klóni pod mečem mi vrat,
 Vse!“ — — in tekla je kri, v potokih rudečih je tekla,
 Carjev zvestó je ukáz divja vršila druhal . . .
 Padal za možem je mož in žén in devic brez števila,
 Cvet je nedolžnih otrok tudi premnog bil osút.

Kristus na ustih — in rad za mučencem je klanjal mučenec
 Glávo junaško pod meč, v smrt, ki življenje rodi. —
 Davno že bilo je to . . . Tu dôli v podzémeljskih rôvih
 Kôpal je v stene grobar, kôpal ob grobu je grob.
 Dôlbel nad grobom je grob in brate je vanje pokladal
 Tiho molitev molèč, zadnji pozdrav jim želèč.
 Vrste grobov pozaprl in tukaj in tam je začrtal
 S prêprosto nánje rokó palmo, golobca in *MIR* . . .

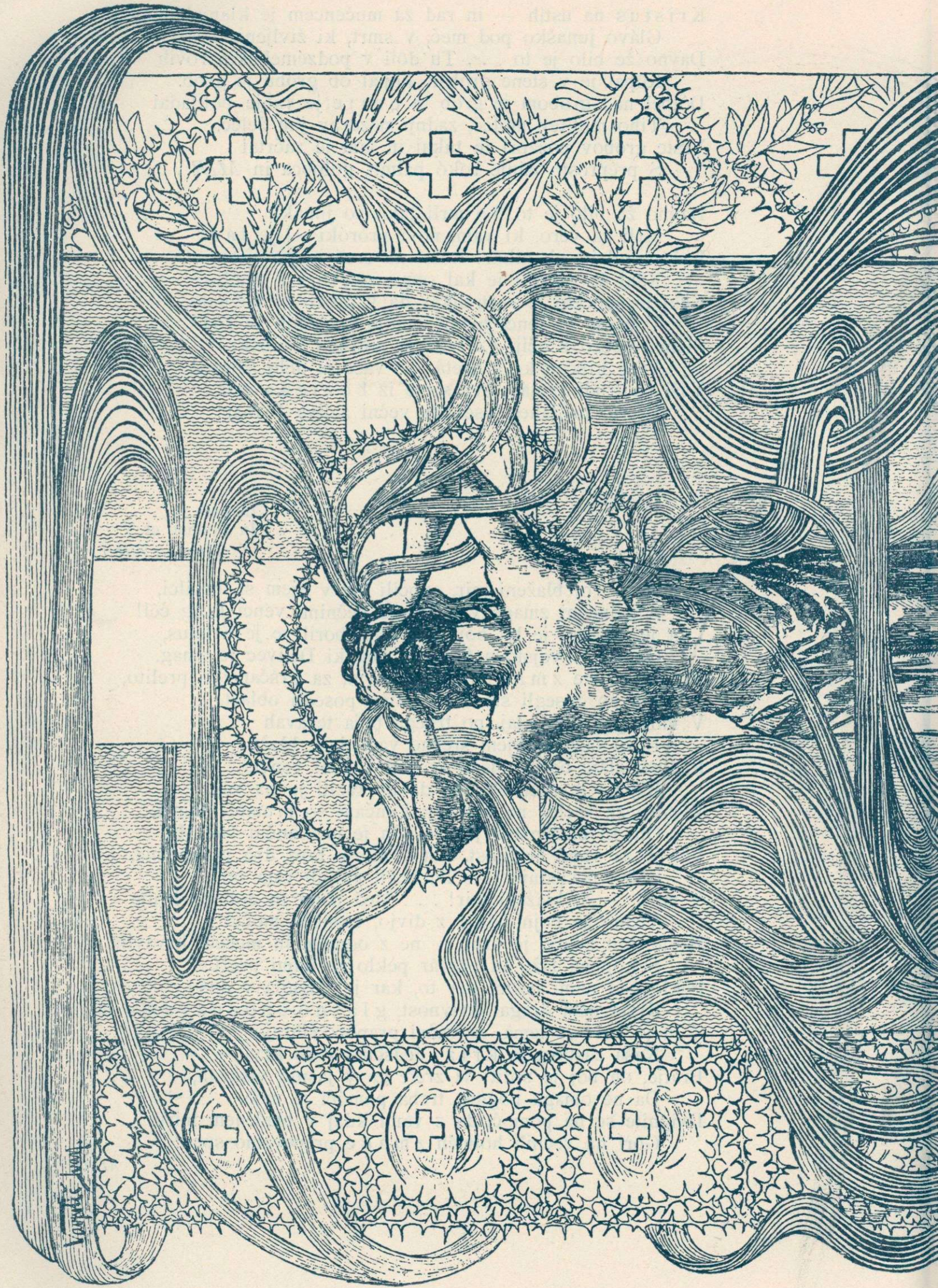
Davno že bilo je to, ko mrli takó so junaki,
 Mrli za vero, ki vam, novi proróki — je laž!
 Laž . . . nikár, oh nikár! Rokó na srcé in povejte:
 Kdaj še razvilo je kal seme, steptáno v zemljó?
 Kdaj le spočelo je rast, nikar da v drevo bi pognalo,
 V čegar bi senci hladil zêmlje poslednji se rod?
 Slepci, obezo z očij! Če meč ni potrebil trinoški
 Vere krščanske s svetá —: vaše je delo zamán!
 Vaši so trudi zamán, ker seme iz božjega vrta
 Včeraj in danes, vsekdar večni zaliva Vrtnar!

3.

In pace
 In Domino et X^o
 (*Grobna nap.*)

V míru — oj blaženi mir, spočili ste v njem si, borilci,
 S palmami zmage v rokàh, z večnimi venci krog čêl!
 Ljut je, strašan je bil boj, a z vami boril se je Kristus,
 On, ki je vojskam Gospod, On, ki Delivec je zmag.
 V smrti ste zmagali vi s krvjó, za krščanstvo prelito,
 Slavno dosegli ste čast, trajno posedli oblast.
 V miru počivate zdaj, po trdega boja težavah
 Božji očetni objem srečne vam duše blaží.
 Rádosti zláte odsev blestí se nad vašimi venci,
 Rajske je večnosti dan davno razlil jo na vas.
 V míru za vsèlej, na vek —: končani so hrumni viharji,
 On, ki blaženstva je Vir, On je neskončni vaš Mir . . .
 Vsa je za vami bridkost, kot v mórje brez dnà potopljàna,
 Sólzo poslednjo je z lic božji poljub vam otrl.
 V míru — oj blaženi mir! . . . Med nami tu doli pa hruje
 Vedno še bojni vihar z divjo, besnečo močjó.
 Hruje, kot nékoč je hrul — ne z ognjem in mečem krvavim,
 S kôpjem lažij in prevâr pèklo za nami preží.
 Pèklo nad nami besní, ker to, kar je vtisnila v dušo
 Krsta nam draga skrivnost, glásno spoznavamo mi!
 Z lučjo borí se temà, sovražni prapôri vihrajo,
 Naša zastava je križ, dedščina vaše krvi — —
 Bratje, oh boj je srdit: vi zrete ga v jasnih višavah,
 Da ne omaga pogum, treba pomóči je nam.
 Dvignite se na pomoč, da z vami kdaj v blaženem miru
 Gôri na večnih holmèh z m a g e prepevamo spev!

M. O.

W. J. M. 1887

Zavržena ljubezen.

Narisał *Ivan Vavpotič*.

Družina socijalistova.

(Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje.)

III.

Po grajščakovem posredovanju je Platinec slednjič dobil službo pri zagorskem knezu.

Nekaj dnij pred novim letom sta se vrnila najstarejša otroka v šolo, z ostalimi osmimi je prispel ves sestradan na novo službo.

„Ta pa, ta!“ so se norčevali tržani: „ta bo lahko varoval na dvanajstih krajih h kratu — pravi čarodej. Desetim glavam rezati kruh, mora biti obilen hleb in dober nož.“

Minula sta dolga dva meseca, predno je gospa Lina zopet oživela in so njene oči zopet zadobile prejšnji sijaj; v tem so se tudi otročji, prestradani obrazi zaokrožili, in nekdanje življenje je praznovalo zopet slovesen vhod v socijalistovo družino. Friderik Platinec je bil zopet nekdanji visokošolec ter zadovoljno opazoval vedno množečo se čredo.

Imel je nekoliko več opravila nego prej, a tudi več neodvisnosti, več najemščine, njiv, pašnikov, gozdov, živine in — nič več plače, in daleč tam na Nemškem — vicedoma, ki je sleherno leto jedenkrat prišel pregledat račune in zdihovat, kako malo vrže posestvo. Oskrbnik ga je tolažil, da je bilo tako, kar so se kmetje odkupili, pa da ne bo bolje, dokler ne pridejo boljši časi. Kdaj se to zgodi, ni vedel niti sam.

Ko je bilo treba poslati v mestne šole drugo hčerko Vero, je prinesel Oskar domov spričevalo s tremi težkimi dvojkami in pa trdni sklep, da v šolo ne pojde več. Oče mu je določil nadaljevanje nauk v poljedelstvu, čeprav ne doseže nikdar visoke šole; pa vsakdo ni za to.

Ko je Ida sedemnajstič praznovala svoj god, je znala prav gladko nemški, nekoliko francoski in laški, nekoliko celó slovenski; izvrstno je igrala na klavir — izvrstneje

nego mati; lepo je pela ter se vèdla tiho, uglajeno, elegantno. Zagorski dijaki višje gimnazije, realke in učiteljišča so se ozirali za njo in ona za njimi; nagajivci so trdili, da ima v mestu znanje z nekim osmošolcem, ki pojde na Dunaj, po treh letih pa se vrne in se oženi. Drugi so o počitnicah raztrosili po trgu govorico o neki deteljici, v kateri je bila tudi Ida in ki je dobro znala prežati na mlade fante. Ida je vse to tajila, a mnogi so to le verjeli in niso o dekletu nič dobrega prerokovali.

Mama Lina se je smehljala o takih besedah: Ida je bila njen ideal — že več nego na pol uresničen.

„Frice, veš, prevelika je za šolo, in pa tudi vse gleda za njo.“

„Kaj hočemo doma taki noblesi, Lina?“

„K pošti pojde prakticirat, če že ne maraš imeti svojega otroka pri sebi.“

„Tako pač; vsak človek mora znati neko stroko, katera ga utegne rediti. Delo in zopet samo delo je zanesljivo; delo je največji kapital, katerega ne iztrga nihče, weisst?“

„To ji pomaga h kruhu, morda tudi do moža, Frice; e, stara sva že! Pri pošti se lahko kmalu kaj primeri.“

„Saj dveh tako ne moreva podpirati v šoli, wie?“

S tem je bila odločena usoda in odkazana pot v šolo mlajši plavolaski Veri, Idi pa k poštarju Belcu.

Poštar Anton Belec se ni branil nove vajeke. Bil je nekdanj pri vojaki podčastnik in je znal ženskim prav lepo ugajati. Imel je svojo hišo z vrtom, gostilno in pošto. Ker je bil poleg tega še lep mož, se je tudi oženil z imovito, blede tržanko, ki je pred zakonom hrepenela po njem, v zakonu pa je leto za letom hirala poleg veselega, nikdar ugnanega Tončka. Njej ni ugajala mlada

praktikantinja, a Tonček je imel pošto in v hiši prvo besedo. Udala se je in s krvavečim srcem opazovala, kako si pridobiva mlado dekle veljavo v hiši. To je bilo kmalu povod nekaterim domačim nesporazumnostim, pri katerih je Belec trdil, da si soproga slika vruga, kjer ga ni.

Slednjič je poštarica opozorila Lino na nerednosti svojega soproga pred zakonom in sedaj. Zasukala je besedo tako, kakor da se je njen Tonček sicer poboljšal, toda v sedanji nevarnosti ne bo dobro ne za moža ne za dekle. Lina je to poslušala, a se ni nič zmenila.

V dveh letih potem je Belcu umrla soproga, zapustivša mu dve drobni hčerki in vse polno opominov, naj si vzame po njeni smrti v zakon pametno, razumno žensko, ne pa mlade, neizkušene ekspeditorice, ki sovražijo njene otroke.

„Nikoli ne boš srečen ž njo, Tonče, verjemi!“

„Ne boj se, draga, saj je tudi ne vzamem; tukaj je roka!“

Bolnica jo je močila s solzami in kmalu potem zaprla oči za veke. Belec je žaloval za njo; a ko se je vrnila domov Ida, napravivši izpit iz pošte ter pozneje za brzojav, veselil se je uspeha svoje učenke.

Poštna odpraviteljica Ida je ponosno stopala na veselicah poleg Belca ali poleg Železnika, ki jo je kot mladenič, kateri je videl jedva šest in dvajset pomladij, oboževal in neprestano prosil prijaznosti. Odpraviteljica se je ž njim zabavala, kratkočasila, imenovala ga svojega ženina in ga pustila — čakati.

Julij Železnik se je tolažil s tem, da se menda jednako godi tudi poštarju. Kar nenadoma so ga dogodki ob prvi predpustni veselici osvedočili, da Ida vara najbrž samo njega. Tisti teden pozneje so imele namreč ženske v Zagorju polna usta grajalnih besed o Idi, o poštarju, o Železniku in o oskrbnikovi gospej Lini. One, o katerih je bilo sploh znano, da so pametne in modre, so se čudile, da stopa 40letni vdovec za 19letno gospico, komaj odrastlo kratkim krilom; Že-

lezniku so se pa čudile, kaj hoče novopečeni trgovec brez blaga, denarja in kredita s tako siromašno nevesto, kakor je Planinčeva, ko bi tudi ne bila tako razsipna v lišpu in razvajena v življenju. Lahkomiselnejše tržanke, ki so že srečno dosegle svojega življenja smoter pod udobno streho potrpežljivega moža, so se smejale praski obeh tekmecev ter jo primerjale ponesrečenemu dvoboju. Dostavljale so mirno: „Kdo vé, čegava bo?“ — Velika večina možaželjnih krasotic pa se je delila v dva tabora: jeden je bil za Železnika, drugi za Belca.

Neko popoldne se je mudila gospa sodnikova pri učiteljski vdovi in obeh hčerkah; prišla je pogledat, kako ji dovršujejo novo plesno obleko.

„Čegavo pa je to-le blago, gospa?“

„I, oskrbnikove ekspeditorice!“

„Le kako se šemi; ne more utajiti matere!“

„Lovi ženina“, pristavila je vdova; hčerki sta pa povесili glavici.

„Ali ni že zaročena z Železnikom?“

„Pa s poštarjem, gospa! Niste-li nič videli na veselici?“

„Nič; samo oskrbnico sem slišala; ta je po svoji navadi obsojala mene in gospo davkarjevo. Hm! Bo že nehala. Če bo hči takšna, škoda je Belca in Železnika.“

„Za Belca je premlada, kaj, gospa?“ oglasil se mlajša hčerka Pavla.

„In za Železnika preuboga“, pristavila je starejša Karla.

„Hm! Gospica, vi ne mislite napačno za Železnika; vaši zavarovani tisočaki in njegova trgovina —.“

Pavli se je zdelo potrebno še podražiti sestro:

„Tudi tega niste videli, gospa, kako se je naša Karla ozirala za njim na plesišču.“

„Res; škoda —.“ Tri dni nista potem sestri govorili med seboj.

V nedeljo se je vrnila Ida elegantno oblečena od velike maše. Stopivša iz kuhinje je zapazila mati dragoceno brošo na njenih prsih; radovedno je šla za njo v sobo. Ko ji je hčerka povedala, da jo je dal Železnik

za novoletno darilo, je zadovoljno kimaje z glavo odšla pripravljat kosilo; hčerka ni pa prav nič zardela, odgovorivša materi — laž.

„Naša Ida bo zares gospa, Frice!“ vzdihnila je Lina po kosilu, ko sta obsedela sama za mizo.

„Mhm!“ Frice je zaprl knjigo „Kapital in delo“ ter gledal zvedavo svojo ženko, ta pa njega, ne zadovoljivša se s samim mhm! „Slišim, da bi jo rad tudi poštar, mhm! Nicht?“

„Kaj pa Železnik?“

„Meni se zdi boljši.“

„Boljši, kaj ne da; Belec je zadolžen že čez glavo.“

„Mhm!“ In zopet je listal po knjigi.

V sobo je stopil Oskar in položil list na mizo:

„To-le mi je dal Železnik!“

Lina se je sklonila in potegnila z jedno roko list izpred moža, o katerem je vedela, da ga ne vzdrami od čitanja nič kakor črna kava. Z drugo roko je držala v naročju — štirinajstega dojenca, ki je vsled materinega gibanja nevoljno zakričal. To je vzdramilo Planinca iz socialističnih sanj.

„Zaradi čudnega vedenja vaše gospodične Ide na plesni večer kakor tudi v minulem tednu, ko je prejela dragoceno darilo od poštarja Belca, se čutim oproščenega vsakoršnih vezij, katere so nastale med menoj in vašo gospodično hčerko. Srce mi krvavi in s tresočo roko pišem te besede, toda moja čast, moj ponos, moja bodočnost . . .“

„Saj pravim, Lina, ta bi bil, ta bi bil — Je poštenjak, dasi ne zna nemški. Schade!“

„Pa bi ga naučila!“ Lina je posadila dete pred-se na kolena, pogledala sočutno soproga in dejala: „Frice, sedaj pa le skrbi za doto; taka-le pisma so dobro znamenje: jeden bo gotovo.“

Planinec se je zopet zamaknil v „Kapital in delo“, zadovoljen, da ima mir ta trenutek, ko se je družina razkropila na vse strani — do „malce“.

IV.

„Gospa poštarica, — da, poštarica!“ se je šalil neki dan sloki sodiški avskultant Branik z ekspeditorico, hoteč „priporočiti“ pismo.

„Še ni gotovo!“

„Pa bo!“

Ida se mu je ljubko nasmehnila.

„Kdaj bomo zopet plesali?“ je vprašala, hoteča kreniti pogovor na drugo polje.

„Na vaši svatbi, gospica.“

„Vi ste hudobni!“

„Še hudobnejši je Belec, ki vas hoče kar vzeti.“

„Kdo hoče vzeti?“ S temi besedami je planil sodiški adjunkt v sobo.

„Kdo? — Belec, in sicer gospico Idko — kar sam.“

„A, a, a?“

„Ne verjemite no, gospod!“ tešila ga je ona z glasom, razodevajočim, da ji trditev ni nevšečna.

„Torej svatba, kaj? No, Bog daj srečo, ha, ha!“

Branik je še pojasnil adjunktju:

„Naša Idka hoče nalašč prehiteti Železnika — nekdanjo simpatijo, he, he!“

„Ki ima srečo, pa žene ne, ha, ha.“

Po teh besedah je bodoča poštarica res zardela in obrnivša se od sitnih prorokov navidezno užaljena pogledala skozi okno.

„In je ne bo imel — nikoli; povsod mu kažejo košarice, he, he!“

„Z Bogom, gospoda! Z Bogom! Morda drugod boljše opravita. Jaz mu je nisem še, gospod avskultant, in vam gospa sodnikova tudi še ne — trumf! Priporočam se!“

Odločno ju odslovivša je dostojanstveno pogledala na vrata, potem pa sklonila glavo niže k prsom in brskala po nekkih papirjih; ni ji bilo prav, kar sta govorila o Železniku.

Dragocena zlata urica, katero je potegnila iz nedrij, je kazala že blizu poldneva. Stopila je k aparatu in naznanila sklep uradnega časa; ni pa zamudila uporabiti tudi skrivni domači brzjav — poštarjevo palico

v kotu. Tok, tok, tok! In Belec v gostilni pod uradno sobo je odgovoril: tek, tek, tek! po stropu. Kmalu so odmevale po stopnicah tudi njegove rahle stopinje.

Prvi je izginil iz pisarne Branik, za njim pa adjunkt — precēj mirneje nego je bil prišel. — Ničesar sluteč je smuknil poštar mimo njiju k Idki. Smehljaje in dobrikaje se, kakor vselej, je škilil z na pol mežečimi očmi na Ido, pogladil skrbno urejeno brado in vprašal:

„Ali ste me klicali?“

„Da, gospod poštar!“

„Pa bi rad vedel zakaj-e?“

„Ker sem te — sem vas — ravnokar zatajila; pa mi srce pravi, da —.“

„Saj sem vedel, da bom zate prestar, preveč zadolžen — —.“

„Ne tega!“ In v par stavkih mu je pojasnila, zakaj in kako je odpravila Branika in adjunkta.

„Tako je prav, tako! Pametno, modro-e, Idka — oh — —!“

Potem mu je še pripovedovala:

„Ta dolgopeti avskultant — vtika nos povsod —; zakaj rajši ne pogleda, kaj delajo v Gradcu natarice ali še rajši: njegovi izpiti? Oni večer je spremil domov sodnikovko — no, s to vemo, kako sta! — in davkarjevo gospo — in potem še navdušeno govoril zaspanim cigankam. — Tudi adjunkt bi lahko pomislil, da ekspeditorica ni še kar tako. — Šema!“

„Umiri se, golobček moj!“

„Kdaj bo tega konec, Toni?“ Vprašaje ga je pogledala tako živo, da se je Belec zganil, kakor bi se dotaknil električne žice.

„Kmalu, kmalu, dušica!“

„To sem slišala že stokrat; — kdaj gotovo, prav gotovo?“

„Po praznikih, e-po veliki noči.“

„Res?“

„Gotovo!“

„Hvala, srčna hvala!“

Sla sta iz sobe in doli po stopnicah v vežo; tu je stala poštarjeva najstarejša hčerka Mimica, nežno, temnolaso dekletce kakih petih let, in vpila:

„Ata, ata, sem lačna, kosilo, ata-a-a!“

Oba nezadovoljna, da jima je prišel otrok na pot, bila bi najrajša kar hkratu planila na njo. Oče jo je za ramo obrnil ne preveč rahlo od sebe ter šel v gostilniško sobo; Ida jo je pa za uho potegnila pred kuhinjska vrata, od koder jo je sunila čez prag: „Tu imaš kosilo, krik ti, krikasti . . .“

Nekaj trenutkov pozneje je stopala zala Idka v lepem kožušku s svetlim mufom na rokah domov obedovat. Dasi je bilo mrzlo, ji je obrazek žarel.

Planinčeva Ida je še po napravljenih izpiti brezplačno prakticirala pri Belcu na pošti z izgovorom, „da ne zabi važnejših opravil, dokler se ji ne primeri dobra služba“. Pa je tudi rada opravljala ta posel, ker ji ni bilo neznano, da s svojo prisotnostjo na pošti zapira vrata marsikateri možnost željni, petični in priletni devici . . . Ko bi še vedele jezične tržanke, odkod dobiva krasni nakit in drage obleke: zlati zapestnici so se pridružili dragoceni uhani, krasna urica, slednjič broša in danes zjutraj pravi zaročni prstan z demantom . . .! Očetu je prav prijazno lagala, da dobiva vse to od Železnika za darila; nekoč je pa rekla očetu in materi, da ji je nekaj podaril tudi Belec kot nagrado za poslovanje na pošti, in oba sta se veselila sreče svoje cvetoče Idke.

„Ali ti nisem rekla, papa: naša Idka mora biti — naša dekle bo prav gotovo še čislana gospa! Kako se že nosi, kako se že vse ozira za njo!“

Idin dragoceni nakit je vzbudil med tovarišicami in drugimi tržankami splošno zavist; zlasti sodnikovka si je prizadela, da bi zvedela, odkod toliko bogastvo. Dvakrat je bila pri davkarici, več nego petkrat pri učiteljevi vdovi ter izpraševala Pavlo in Karlo.

Neko popoldne potem se je Karla pogovarjala na pošti z Ido in ji tožila, da bo letos za veliko noč malo novih oblek, malo zaslužka. „Jaz sama bi rada imela novo krilo, pa prihodki — veš, Idka — nečejo. — Ti si pa vedno nova, vedno lepša.“ Ida je prikimala in se ponosno obrnila v stran, toda Karla je bila danes sitna: „Oprosti, Idka,

pravijo, da ti je nakupil Železnik toliko dragocenosti; pa menda ni res; on ne more, je ubog.“

„Ne more, ne.“

„Veš, vedeti hočejo ti hudobni jeziki — pa kdo bi jim verjel —, da ti je dal Belec. Uh, tak starec!“

„Da, brr! — starec, katera bi se zavrgla! Pa tudi on — on — nima . . .“ Le iz teška je zakrivala resnico.

„Torej so pa tvoj oče jako dobri, kaj ne, Idka? In mamica ne rečejo nič. Oh, naša so taki, da bi moral biti človek vedno v jedni koži, ha, ha, kakor medved.“

„Moj oče so dobri!“

„Pa vse so ti nakupili, Idka?“

„Vse.“

Poslej so vedele tržanke in tudi sodnikovka, odkod ima Ida takšen nakit.

Moška stranka v trgu, ne upošteva je župnika in denarnega Plohača, Belčevega svaka po rajni ženi, je bila brez izjeme za Železnika, obsojala poštarjevo lahkomišelnost in Idino vihravost.

Splošno je bilo čudenje, da premore oskrbnik poleg tolikih troškov za mnogobrojno deco še toliko denarja za hčerino zlatnino.

Sodnikovka je ustavila neko dopoldne svojo prijateljico, rejeno davkarjevo soprogo baš pod oknom Železnikovega stanovanja in ne oziraje se na mimogredoče uradnike, hitre kosit, začela ta-le pogovor:

„Ti, Fani, veš, kar bi prihranil oskrbnik Planinec v treh letih, to mu požre ona v jednom.“

„Kaj? V jednom mesecu, reci! Pomisli, Fani: polno hišo otrok, da jih komaj hrani, še težje oblači, pa je že letos jedla piščance — pomisli — sedaj sušca; jaz si jih ne upam, in vendar ima moj mož vsaj dvakrat toliko.“

„Vse pojé, vse, — prav praviš; otroci hodijo razcapani, njen mož pa strada.“

„Hči se pa nosi kakor baronica.“

„Ker si služi denarje — nesramnica — pri poštarju ali kje? in je še govorila o meni in avskultantu — hm! — Za las ni boljša od matere; veš, kaj so govorili —,

kaj jo je spravilo k zagorskemu knezu? Kakoršen je kdo sam, tako misli o drugih.“

„On pa vara kneza, prodaja iz gozdov, spravlja pridelke in —“

„Potem ima lahko tako razuzdane otroke; ko bi ga kdo naznanil, Fani?“

„Jedna gosposka lakota manj v trgu.“

„Ha, ha, ha! Prav praviš, adio, cara.“

In odšla je gledat, če je v prodajalnici Železnik ali njegov pomočnik, da zvé, kateri je slišal prejšnji pogovor; vedela je namreč navado, da kosi najprej jeden, potem drugi.

Stopila je v prodajalnico in vprašala, če imajo pristen brinjevec, tožeča, da soproga sleherni večer boli trebuh. S pomočnikovim odgovorom je bila zadovoljna, morda pa še bolj s tem, da sta z davkarjevo Železniku pokvarili dober tek.

Vstal je, vrgel žlico po mizi, da je glasno zvenčala na tla, zvrnil hlastno dva kozarca vina in prišedšo postrežnico tako grdo pogledal z velikimi očmi, da je strepetala in ji je polivka kapala na tla.

„Ne bom več . . . danes ne. Nesite strani!“

Prav rada je slušala; Železnik je pa divjal po sobi, se prijemal za glavo in klel, prav srčno klel jezični babji svet. Zahteval je še vina ter pil — pil mnogo preveč. „Oh, zakaj nimam več očeta, nimam matere? Ko sta mi bila v nadlego in hotela izvleči vsak krajcar zaslužka iz mene, sta godrnjala in jaz sem se jezil; sedaj bi mi bila pomoč, svetovalca in podpora — in bi jima lahko pomagal, jih ni več — —. Sedaj so druge nadloge, težje, hujše — —. Oh, zakaj jih je Bog pobral, da mi nista ubranila navezati srce na to zvito zapeljivko, ki mi sedaj stiska srce, me davi, — me podi, a ne morem od nje.“

Pomočnik se je čudil, da gospodar, ki je sicer vzgledno točen, danes tako dolgo sedi pri kosilu. „Menda ni njegov god, ka-li?“ Čakal je in čakal ter slednjič pozval kuharico, da ji potoži svoje notranje potrebe.

Šele proti večeru je zagledal pred seboj nekoliko opotekajočega se Železnika.

„Franc, danes zvečer boš sam zaklepal; imam opravilo.“

Dvakrat ali trikrat se je ustavil med potjo in premišljal: bi-li — ne bi-li šel k oskrbniku, kjer nima vsled lastne odpovedi ničesar opraviti. — Zdaj-le se lahko maščuješ, kume! je bodril samega sebe in stopal vedno počasneje.

Toda srce je hotelo drugače.

„Morda je še čas, pridobiti jo in preprečiti zvezo s poštarjem.“

Dospel je v grajščino, kjer je imel Platiniec stanovanje. Na dvorišču sreča gospo Lino jako zanemarjeno oblečeno. V rokah je valjala debelo kokoš in jo otipavala, če kmalu iznese, ko je stopil pred njo Železnik, se odkril, globoko priklonil in ponudil oročavičeno roko v pozdrav.

Lina se ga je ustrašila in izpustila kokoš:

„Oh, gospod, smo sami doma, se nismo nadejali vas. Oprostite, samo za trenutek!“

Železnik ni utegnil niti ziniti. Kokoš je sfrčala po dvorišču, pet, šest mladih Platincev je skočilo za njo; Lina pa je hitela v sobo ter se zaklenila.

Šele otroci so povedali Železniku, da je oče na oddaljeni pristavi že peti dan in se vrne komaj v nedeljo, ko pride novi hišnik.

„Prosto, gospod Železnik! Prosim“, oglašila se je preoblečena oskrbnica na kuhinjskih durih. V gosposko urejeni spalnici mu je pokazala s prirojeno eleganco oguljen kanapé, sama pa je sedla na usnjat stol ter gledala gosta, nestrpno pričakovaje, kdaj pové namen svojega pohoda. Julij Železnik, svest, da je sedaj-le ura ali pa nikoli več, ko reši sebi svojega srca izvoljenko, se je dostojanstveno in prisiljeno mirno odkašljal nekolikokrat, nehoté in popolnoma brez potrebe potegnil za mogočne brke na desno in levo ter začel:

„Gospa, vaša Ida je v veliki nevarnosti.“

„Naša Idka?“ se je začudila.

„Ona prejema od poštarja darila.“

„O, o, tudi od vas; prosim —, je sama povedala.“

V zadregi je požrl slino in odgovor, spominši se, da ji je za god poklonil malo briljantno zaponko; in ta mu je sedaj zaprla besedo . . .

„Ko je bila še moja zaročenka.“

„Zakaj ste se je pa odrekli?“

„So vam predobro znani tehtni vzroki in poštarjevi pokloni.“

„In sedaj, ko je prosta, oprostite, kako da vas zanimajo njene nevarnosti?“

„Oprostite, gospa, da govorim brez ovin-kov: Vam je že pokojna poštarica pojasnila to — če me ne vara spomin.“

„Hudoba! Vi se upate meni to očitati?“

„Da, ker mi je žal za deklo, katero — ki ima še mesto v mojem srcu.“

„A, a, a! Ha, ha! Sedaj vas umem: Belec vam je na poti.“

„Vam pa slepi hčer, katere ne vzame nikoli — nikoli, vedite, gospa“, govoril je Železnik v srčni bolesti glasneje, nego se je spodobilo pod tujo streho.

„Obžalujem, gospod, to so naše stvari.“

In zamahnila je z roko — proti vratom; Julij Železnik je odšel — veliko teže nego je bil došel, trdo izgovarjaje sleherno besedo:

„Tudi jaz obžalujem gospa —: Ljudje trdé, da ji kupuje dragi nakit oče, jaz pa vem, da ga ji poklanja Belec za — plačilo, ker spravlja očetovo in hčerino poštenost — v sramoto. Z Bogom!“

„Z Bogom, z Bogom, gospod Železnik! Če nimate drugačnih novic, s takimi, prosim, mi nikar ne hodite vznemirjat družine; ostanite rajši doma in premišlujte, kje bi vam kazalo z večjim uspehom potrkati na žensko srce. Kaj ljudem mari moja Idka, kaj moji otroci? Mari jih ljudje hranijo? Jih moram sama!“

Na zahodu se je žarilo nebo, hladna sapa je dihala brezobzirno čez hrib in plan; ljudje, ki so bili popoldne goloroki, so ogrinjali in oblačili jopiče ter se vračali z dela. Uradniki so zapuščali stol in pipo poleg pisalne mize, odkoder so celi dan zdehaje tožili o zagorskem dolgočasju. Vsakdo je zadovoljno poiskal plašč ter šel v gostilno na kozarec okrepčujoče pijače ali pa udano čakal kuharičine milosti, da ga razveseli z dišečo večerjo.

Železnik nocoj ni mislil na jed; v pijači je hotel udušiti notranjo bol, ko je stopil v

pritlično sobo k Plohaču, je že dobil tam finančnega respicijenta Weissa, okroglega plavolasca, ki je nemirno sukaj svoje „šilo“ terana ter došlecju kazal — „škisa“.

„Ne danes, Artur! Sem slabe volje.“

„A, ha, vem; zaradi ekspeditorice.“

„Psst! Da te ne sliši natakaraica.“

„Šla je baš po vino — a, čuj no, bratec: če je res taka, pa te ni vredna; potolaži se!“

„Artur — ali, ali — jaz je ne morem pustiti“, šepnil mu je tiše.

„Vem, vem — Marsikdo je bil že takšen tepec, ha, ha! — Išči si bogatejše neveste! Trgovec pa denar — riba v vodi. Še spominjal se boš, Julij, kako sem te jaz — star maček — prav učil v teh stvareh. Julij, da le ne bo prepozno!“

„Ne morem, ne morem brez nje.“

„Ej, bodi mož! Ti si mlad in ne poznaš ljudij. Stori, kakor sem ti svetoval, pa — tu je moja roka — še ponujala se ti bo, a ti jo boš preziral.“

Železnik se mu je lahko nasmehnil in trčil ž njim, da je glasno zazvenčalo po prazni sobi. Vstopil je avskultant Branik in jima zmešal pomenek; pomilovalno je pogledoval Železnika, obrnil se v stran in nasmehnil, sodnikovka mu je razodela uspeh svojega truda.

„Kaj, gospod Železnik, vi ste danes nekam takšen kakor obliti maček. Ne verjemite babnicam preveč, a premalo tudi ne. Nesrečna bolezen — ne, ljubezen sem hotel reči.“

Železnik je mencial na sedežu in izbiral najboljši, najtehtnejši zagovor, a izbral ni ničesar; Branik je hitel kakor mlinski klepetec:

„M-hè, m-hè! Razumem, razumem! Oni dan sem jo dražil, da bo kmalu gospa poštarica, pa se je obregnila name in na adjunkta, da ljubi — menda še vas — in nocoj pred mrakom je pripovedoval župnik tam-le na cesti, da poštarjev svak ne dovoli Belcu poročiti Ide, rajše ga zadavi z dolgovi. — Torej, moj ljubi Julče, le pogum, če imate dober želodec!“

Železnik je pogledal jasneje in se od-dahnil.

„Sploh je pa njeno občevanje s poštarjem pravi škandal“, pristavil je respicijentu; „Julij, prijatelja sva, in zato, oprosti, da ti razodenem srčno željo: ni mi ljubo, da se baviš ž njo; še mene je sram.“

„Pusti ga, pusti, Weiss; oskrbnik itak ne bo več dolgo; slišal sem, da je zatožen zaradi nepoštenega ravnanja s tujim imetjem; zatožen, da je zapravljivec in socialist, ki se tudi v dejanju ravna po svojih naukih.“

„O, o, o! — A, a! To vam je pravila sodnikovka, kaj?“

Branik se je nevoljno namuznil:

„Naj mi pové, kdor hoče, da je le res. V to ime, da naš prijatelj ne dobi poštno odpraviteljice, predlagam, da popijemo skupaj liter terana.“

„Dobro; plačam pa jaz!“ ponudil se je Weiss, nagloma porinil „šili“ izpred sebe in Železnika ter pozval natakaraico. (Dalje.)

Moj prijatelj.

(Črtica. — Spisal E. Gangl.)

Ker je preživel z menoj prvo dobo mojega življenja in ker se ga vedno spominjam, kadar gledam pred seboj svoje učence, pa

tudi sicer včasih, kadar mi v spominu oživé dnevi prežitih mladih let v domačem kraju, zato mu posvečujem te vrstice. Nič nena-

Škof Jakob Trobec.

vadnega! Bil mi je prijatelj in bil bi mi še sedaj, ako bi se ne bila morala ločiti za večno. Izneveril se mi je — on meni, a tudi jaz njemu. Moralo je priti tako, ker je hotelo

življenje! Ono mi ga je dalo, ono zopet z brzim tekom vzelo prej, kakor sem si mislil. — Potem šele, ko sem se začel polagoma zavedati, sem bridko čutil njegovo izgubo,

sem spoznal, da mi je bil vsa sreča, ki sem jo neskaljeno užival, dokler mu nisem poslednjikrat segel v roko.

Kako hitro je prišla ta ločitev!

Tamkaj je bil rojen: v onem lepem svetu na meji moje domovine. Od temelja do slemena lahko opišem njegov rodni dom. Preprosta hiša je v malem mestu. Njegov ded, ki se je iz tujine preselil k nam okoli leta 1820., je kupil to hišo od upokojenega pobožnega duhovnika. In kakor da bi bil kupil ž njo tudi tisto pobožno življenje, ki je je živel bogoljubni mož, one molitve, ki jih je molil dobrosrčni svečenik, oni mir in ono ponižnost, ki sta polnila v hiši zadnji kotiček in priklicala nad njo božji blagoslov, tako je bilo pozneje v onem domu. In tamkaj si je sezidal ded mojega prijatelja drugo ognjišče. Oženil se je in Bog mu je dal družino, ki jo je vzgajal trdo, a ob enem ljubeče, dokler ga ni prisilila starost, da je izročil vse posestvo s hišo vred najstarejšemu sinu, ki je podedoval po očetu tudi vse lastnosti, katere krasé skrbnega družinskega očeta.

Kmalu potem je pestoval osiveli dedek svojega vnuka, ki pa je kmalu umrl. Za njim je bil rojen drugi — tisti, ki je bil meni pol življenja. Čuvali so ga domači in ljubili od srca, takisto obe sestrici, ki sta zaživelii druga za drugo . . .

Bilo je dokaj let pozneje. Bival sem v tujem mestu, kamor so me poslali v šolo. Nekoč sem se prehladil in nevarno zbolel. Porodila se mi je v mladi glavi misel, da mi morda skoraj pride dan, ko se bom moral ločiti od sveta in pustiti one, ki sem jih ljubil z otroško udanostjo. Takrat me je prevzela težka boleost. Pred menoj je stalo življenje, ki mi je vzela nedavna preteklost. Oslabelost in nezavest mi je pala na ude. Zaprl sem oči in v polsnu zrl v dobo, katero sem že preživel in ki se je v onem hipu hitro, slikovito obnavljala pred menoj.

Sanjal sem . . .

Ob postelji je plakala mati, ki je bivala v dobi moje boleznii pri meni, jaz pa sem sanjal žive sanje . . .

Zdelo se mi je, da vidim ono hišo in pred njo starega moža in v njegovem naročju njega — prijatelja svojega. Mlado življenje mu je kipelo iz jasnega pogleda, na licu mu je gorela rudeča, zdrava kri. Ded pa je gladil vnuku z velo roko zlate kodre in mu pel pesem o sreči mladih dnii.

Bilo je pomladno jutro, zakaj ozka greda ob hiši je dehtela v opojnem vonju komaj razcevelii rož. Dva košata oleandra sta se zibala v lahki jutranji sapici; limona, katera je rastla pred hišo, je razprostirala daleč na okrog prijeten vonj. Priletela je lastavica. Zašumele so dolge veje divje trte, ki se je spenjala po stenah in z zelenimi listi vila ob hiši lep nakit. Vanje se je zagnala ona ptica in pripela pod strop dolgo bilko, da si sezida gnezdo. Zašumelo je zopet po vejah, in zletel je na lipo nasproti hiši vrabec, ki je predolgo zadremal v temnem zavetju. Za njim je privršal cel roj in se gnal z glasnim čebljanjem po vejah cvetoče lipe. Po trgu je prišel oče. Sinek se je iztrgal dedu iz objema in stekel očetu naproti. Silil je vanj, kakor ona lastavica pod hišni strop, in v jedni sapi mu je govoril jutranji pozdrav, da mu je tekla beseda naglo kakor oni vrabčji jati glasno čebljanje.

„Čakaj, sinko“, reče oče, „kuram treba zajutrka!“

In za nekaj hipov se je vrnil oče iz hiše ter nesel posodo z zrnjem na dvorišče. Zažvižgal je. Iz golobnjaka se je vsulo lepo število golobov, iz kurnjaka pa je stopil petelin s kokošjim spremstvom.

Na hodniku je stala mati, ob levi in desni sta se je držali obe hčerki, ki sta veselo zrlii živahno življenje na dvorišču, jasno nebo, ki je žarelo ob prvii žarkii jutranjega solnca in cvetoči bezeg na sosedovem vrtu. Bili sta tu dve pomladi: pomlad prirodna, pomlad človeškega življenja! Druga je zrla drugo, ta je bila lepša od one — jaz pa sem želel v snu, da bi mi v srce pala ta dvojna pomlad in na vek ostala v njem!

In sanjal sem dalje . . .

Moj prijatelj je priskakal k materi. Oklenil se je s tisto ljubeznijo, ki jo hrani v sebi

otroško srce, ki priklepa otroka k materi in mater k otroku kakor božja moč zvezde in solnca na nebeški strop! Potem so se odpravili na pot: ded, obe deklici in moj prijatelj. Šli so na pristavo. Tu je pa pomlad razgrnila cvetoči prt po razoranem svetu, po mehki travi, a nekaj ga je obviselo na lepem sadnem drevju, ki je rastlo v dolgih vrstah po prisojnem bregu. Po njem so se pasla goveda, in pastir si je žvižgal na piščal in se veselil življenja.

In veselili so se življenja vsi! Otroci so tekali za pisanimi metulji, ki so se zibali po poljskih cvetlicah in srkali iz njihovih nedrij sladko hrano. Mladi moj prijatelj je bil posebno živahen. Trgal je pomladne cvetlice in jih donašal dedu. Ded pa jih je zatal za trak na širokem klobuku. Po vejah pa so žvrgoleli tiči. Brat in sestrici so stopili v krog. Glavice so dvignili proti jasnemu nebu in zapeli pesem o lepem pomladanskem času. Potlej so pa zopet poskočili v vesel ples, ki je potegnil v svoj vrtinec še starega moža, kateremu je kipelo oko v solzah. Za hip mu je prešla starost, in zbudila se mu je mlada sila v starih udih. Zapel je tudi on, a njegova pesem je zvenela med mladimi, zvonkimi glasovi kakor odmev iz starih časov!

Zatrepetal sem v snu . . . Čutil sem, kakor da se mi vrača življenje in sreča otroških dnij in sanjal sem dalje . . .

V onem hipu se je odprlo nebo, in v svetlih oblakih je priplaval angel in obstal nad vrtom. Njegovo nebeško oko je zrlo umrjoče življenje pod seboj, življenje, ki kaže v svojem početku svojo moč, ki se hoče ob svojem koncu pomladiti ob sreči mladostni, ki se hoče siloma iztrgati smrti iz koščeni rok, katere ga prižemajo v poslednji mrzli objem, ki v njem človek zaspi, prestane za vekomaj. — Angel pa je dolgo gledal, in začul sem, kakor da vre iz odprtega neba tiha, mehka pesem o sreči, katere je deležen moj mladi prijatelj.

In v sanjah sem sklenil roke in sem se hotel dvigniti v sinje višave, da bi zaprosil poslanca božjega, naj čuva to srečo mla-

demu mojemu prijatelju. Toda angel je odplul tje, od koder prihaja pomlad, nje veselje in slast, nje pesem in cvet!

In hotel sem skoprneti . . . Sanjal sem dalje . . .

In videl sem, kako se zagrinja v somrak dedova soba, kako raste od tal mrtvaški oder, kako plete ob njem nevidna roka mrtvaški venec in kako lega na to poslednje ležišče utrujeni dedek. Prihitel je k odru tudi mladi moj ljubček. A plakal ni. Spel se je na prste in z mehko ročico gladil mrzlo dedovo lice, s katerega je izginil zadnji znak upehanega življenja.

„O, le spančkaj, dedek moj!“ je dejal. „Tudi jaz sem truden. Jutri vstaneva zgodaj in vesela bova zopet. Lahko noč!“

Ded pa ni več vstal.

Potem pa je prišel čas, ki je mojemu prijatelju skoraj izbrisal dedov obraz iz spomina. Kako li ne? Njegov svet — rodna hiša, ki sta jo vladala ljubeča mati in predbri oče, mu je odpiral dan na dan bogate zakladnice veselja in radosti. V tem svetu je zabljal preteklost in živel sedanosti . . .

Pred mojo dušo je begalo leto za letom. V sanjah sem iztegal roke, da bi ustavil ta brzi tek. A leta so tekla hitreje kakor blisek, hitreje kakor želja, hitreje kakor misel. V sredi tega naglega teka pa je stal moj prijatelj. Ni mu dala mlade sreče slast in ne-skrbnost, da bi pazil, kako ginejo dnevi njegove mladosti, kako se je začel odpirati pred njim svet, ki ga je vabil iz varnega zavetja, iz ljubečega objema materinega in očetovega. Tema dvema pa je črtala skrb globoke znake na čelo, težka skrb, kaj bo s sinom, ki bo moral z doma, da se pripravi za življenje.

In sanjal sem dalje . . .

Prišel je trenutek, ko se je moral moj prijatelj posloviti od otroškega življenja, od očeta in matere, od sestric in od rojstvenega kraja, ko je stopil prvi korak v svet. Takrat sem mu stopil naproti in mu ponudil roko v slovo!

Bilo mi je težko pri srcu, saj je slovo težko, bridko, toda moralo je biti.

„Z Bogom, dragi moj prijatelj!“ sem mu dejal in mu pogledal globoko v oči. In zazdelo se mi je, da predobro poznam ta pogled, to čisto otroško dušo, ki je bila vanj izlita, to mlado lice, ki se mi je tako prikupilo. In ko sem ga gledal in gledal, sem spoznal v njem samega sebe, svojo mladost, svojo srečo!

Krona stvarstva.

Šel na holm se izprehajat,
S tičjim petjem se naslajat,
Gledat vigredi procvit
Sel je Stebor, mož čestit . . .

Hvala ti, pomlad zelena,
Vsa cvetoča, vsa brstena!
Za današnji krasni dan
Vsak ti hvalo je dolžan.

To je Stebor dobre volje,
Čuj, kako živó mu polje
V prsih oživila kri,
Lice, glej, kako rudi!

Hvala, cvetke ve vonjive,
Cvetke žive, ljubeznive,
Da tako duhtite mu,
Da tako godite mu!

Hvala, sapice, ki lahko
Tod šumljate, toli mehko,
Čelo njemu božate,
Z vonjem ga obkrožate!

In ti, zrak prozorni, zdravi,
Ki se širiš v tej višavi,
Ti šele goditi znaš:
Prsi vrlo mu krepčaš! . . .

Vse je, vse je prebujeno,
Lepo, jasno, pomlajeno,
Vse tu diha, vse živi,
Vse tu cvete, vse brsti.

Stebor gleda v mladoletje,
V to zelenje in v to cvetje,
Lepa vigred mu godi,
Pa tako de, govori:

„Aj, milina je spomladi
Šetati se po livadi,
Prerajeni zreti svet,
Njega zelen, njega cvet.“

Vse je vstalo, vse pognalo,
Kar poprej je v zimi spalo.
Krasna je prišla pomlad,
Ki nam polno nosi nad.

Bujno spet poganja njiva,
Z njivo greda, vrt in griva,
Gaj in travnik spet duhtí,
Potrok s šumom spet šumí.

Krasna je zares narava;
Nam pa ta ostane slava:
Krasna krona vseh stvari
To je človek, to smo mi!“

In ponosno mož čestiti
Po prirodi zre brstiti
In še enkrat ponovi:
„Človek krona vseh stvari!“

Ko pa slovo to ponavlja,
Kdo se tam iz laza javlja?
Stebor sluša, gleda v laz,
Pa se zresni mu obraz.

Ti si tica lahkoživka,
Ti poredna nagajivka!
Kaj ti Steborju žgoliš,
Da veselje mu kališ?

Slišal sem jo, ko je pela,
Steborju tako je dela:
„Človek, ne ponašaj se,
Prej še nekaj vprašaj se!“

Vse je vstalo, vse pognalo,
Kar poprej je v zimi spalo:
Ši-li vstal pa tudi ti,
Človek, krona vseh stvari?

Si-li vstal že ti iz zlobe
In iz npravstvene trohnobe?
Si-li vzbudil se iz zmot?
Si-li vstal že iz grehot?

Spet poganja bujna njiva,
Z njivo greda, vrt in griva —
Li pognal si tudi ti
Lepih čednostij kali?

Gaj in travnik spet vonjavo
Razprostirata v daljavo —
Ali ti, kako živiš,
Ali s čednostmi duhtiš?

S „krono stvarstva“ se ponašaš,
Pa res stvarstvo v vsem prekašaš?
To le ti poprašaj se,
Prej pa ne ponašaj se!“

M. Prelesnik.

Fra Angelico.

(Spisal profesor *dr. Anton Medved.*)

Slovensko občinstvo, ki čita „Dom in svet“, se še morebiti spominja mojega spisa, ki sem ga v le-tem listu objavil leta 1894. z naslovom: „Rim, središče lepih umetnostij.“ V razpravi se omenja tudi ime: Fra Angelico, po naše: brat Angelik. Njegovo življenje in delovanje je bilo tam čisto kratko opisano v nekaterih skromnih vrsticah.

Velik umetnik je bil, slaven slikar XV. veka — Fra Angelico. Imenujejo ga celó očeta novejšega slikarstva; začetnik je novodobne umetnosti. Od njega so se učili vsi sloveči, nedosežni mojstri zlate dobe lepih umetnostij; njegov učenec je bil preslavni Rafael; Michelangelo ga je posnemal; na njega so kot na vzor zrl in še zró najboljši kiparji in slikarji. Njegova dela so blesteče solnce, čegar žarki odsevajo iz premnogih umetnostnih del.

A slaviti ga moramo še v drugem oziru. Fra Angelico je tako ljubka oseba, da ga strmé občuduje vsakdo, ki ga pozna; toda ne samo občuduje, temveč i ljubiti ga mora. Ako v duhu gledam dolgo vrsto zaslužnih mož, bodisi vojskovodij, junakov, bodisi umetnikov in literatov, ne vem, kje bi našel tako prikupljivo prikazen, kakor je on. Zato so ga zvali sovrstniki: Angelika, angeliskega brata, v samostanu so mu celó pridejali priimek: *il beato*, blaženi, sveti brat! Ljubeznivost njegove osebe je umrla,

a nebeška miloba in rajska ljubeznivost njegovih del še živi; na njih se naslajamo lahko še dandanes. Ona so neminljiva, nesmrtna. V njih se zrcali njegovo plemenito bitje, njegov vzvišeni duh, njegova čudapolna umetniška moč. Z našim dičnim pesnikom smelo rečemo, oziraje se na njegova dela:

Kot solnce se žari nevgasno
In svet oživlja z visočin,
Svit tvojih del bo sijal jasno
In nam pomlajal tvoj spomin.

Ni-li umestno, da „Dom in svet“ natančneje seznanj slovensko občinstvo s tem orjakom na polju lepih umetnostij? Saj ima ravno „Dom in svet“ prelepo nalogo, med Slovenci širiti umetnosti, blažiti umetnostni vkus med narodom in ga poučevati s podobami in z vspodbudnimi spisi.

A ne poznam snovi, s katero bi občinstvo v umetnostnem oziru natančneje mogel poučevati in globlje zanimati, kakor s poljudnim življenjepisom blaženega Fra Angelica. Nepristranska ocena njegovih toli odličnih del utegne vrhu tega vzbuditi veselje za lepe umetnosti. Kdor pozna življenje, izobrazbo in napredek umetnikov, ga umeje, vtopi se v njegovo delovanje, misli in čuti ž njim, ta postane tako rekoč sam umetnik. In če se take študije med ljudstvom širijo, se-li s tem ne povzdigne narodna olika, se-li ne vplemeniti narodni čut? Da, duh se mu

vname in navduši za lepe in vzvišene vzore. To je izdatna in visoka stopinja narodne vzgoje.

Tak namen ima ta-le spis.

Toda vrnimo se k možu, ki nam bo s svojim življenjem in z obilimi deli jasno sijal pred očmi. Kdo-li je? Od kod? Kdaj je živel?

Duhoviti Goethe pravi:

Hočeš umetnika prav spoznati,
Moraš k njemu se na dom podati.

Fra Angelico je imel krasen dom. Slavno znana Toskana je bila njegova domovina. O, to je rajsko lep kos laške zemlje. Kakor v okolici napoljski, sme se tudi o tej deželici reči s pregovorom: „Un pezzo della bellezza celeste, caduto sulla terra, — košček nebeške lepote, ki je pal na zemljo.“ Blizu cvetoče Florencije se razprostira mali okraj, Mugello imenovan. V njem je preprost trg Vicchio; tu je bil Fra Angelico rojen l. 1387. Njegov oče je bil grajščinski oskrbnik brez posebnega imetja. Drugega ni imel, kakor pošteno srce in brezmadežen značaj, kar je pa neizmerne vrednosti. Svojim otrokom je priskrbel prav odlično vzgojo; pošiljal ga je v bližnji samostan dobrotljivih očetov frančiškanov v šolo, kjer se je po lepem vedenju in posebni bistroumnosti med vsemi odlikoval.

Ko je bil v 20. letu Guido Tosini (to je bilo njegovo pravo ime) dovršil samostansko šolo, namenil se je po lastnem nagibu in po želji svojih starišev vstopiti v dominikanski samostan Fiesolski. A redovniki so bili ob vsprejemu ostri. Mladenič, ki je hotel vstopiti, moral je že biti učenjak. Takratni predstojnik, Ivan Dominici, ki je bil sam veleučeni in radi globoke pobožnosti obče kot svetnik spoštovan mož, hotel je v samostanu vzgojiti le vzorne redovnike. Ko je potrkal l. 1405. poznejši slavni nadškof florentinski Antonin na samostanska vrata in prosil vsprejema, vprašal ga je Dominici: „Ti hočeš biti vsprejet, brate moj? Ali znaš celo knjigo ‚Decretum Gratiani‘ na pamet? Ne vsprejemem drugih kakor le one, ki znajo ves Decretum.“ — In kolika knjiga je to! Sedaj se nam skoraj neverjetno zdi, da bi

jo kdo mogel znati na pamet. Ponižni bratje v starih samostanih so bili čvrsti korenjaki v učenosti.

Guido je imel gotovo vse potrebne lastnosti, zakaj bil je takoj vsprejet. Dali so mu ime brat Ivan = fra Giovanni.

Da pa pokaže, je-li res sposoben po vsem za samostan, pošljejo ga v novicijat v Kortono. Tu se je bratu Ivanu odločil poklic, tu je krenil njegov značaj na pot, po kateri je hodil odslej vse življenje. Čednosti, katere je prinesel že s seboj, so se tu le še bolj utrdile in se razrastle do one popolnosti, ki najsijajnejše diči pravega redovnika. In kakšen mora tak biti? Oni Dominici ga opisuje, ko pravi: „Dobrega samostanskega brata ne imenujem tistega, ki lepo psalme prepeva, dolgo moli, se rad posti, malo s svetom občuje, ne: le njemu dam spričevalo dobrega redovnika, ki je ves brezmadežnega značaja, čistega srca, in brezpogojno pokoren svojim predstojnikom.“

Brezmadežen značaj, čisto srce . . . koga je odlikovalo v Kortoni v popolnejši meri kakor brata Ivana? Kdor hoče kaj vzvišnega ustvariti in se visoko med vzore povzdigniti, mora v nravnostnem oziru stati na sinji višini dovršene popolnosti. Brat Ivan si je s svojim angelsko lepim vedenjem pripravljaval zlato bodočnost.

Ko je dokončal v Kortoni jednoletni novicijat, vrnil se je zopet v Fiesole l. 1408. A tu so ga čakali grenki dnevi. Kruti boji takratnega cerkvenega razkola so prihruli tudi v Fiesole v tihotni samostan. Ker redovniki niso hoteli pripoznati Aleksandra V. pravim papežem, so morali vsi odbežati v prognanstvo. Brat Ivan je dobil v prijaznem samostanu v Folignu varno zavetje. Toda tudi tukaj ni našel stalne sreče. Črna kuga je pregnala vse brate, ki so se še pečali s študijami. Ivan je vzel svoje knjige ter šel v že znani Kortonski samostan. Kmalu je došel do časti, po kateri je tolikanj hrepenel; kar je kipeče želelo srce, je dosegel: posvečen je bil v duhovnika.

Sedaj je bil pravi redovnik, tak, kakoršne si je želel njegov duhovni oče, sv. Dominik

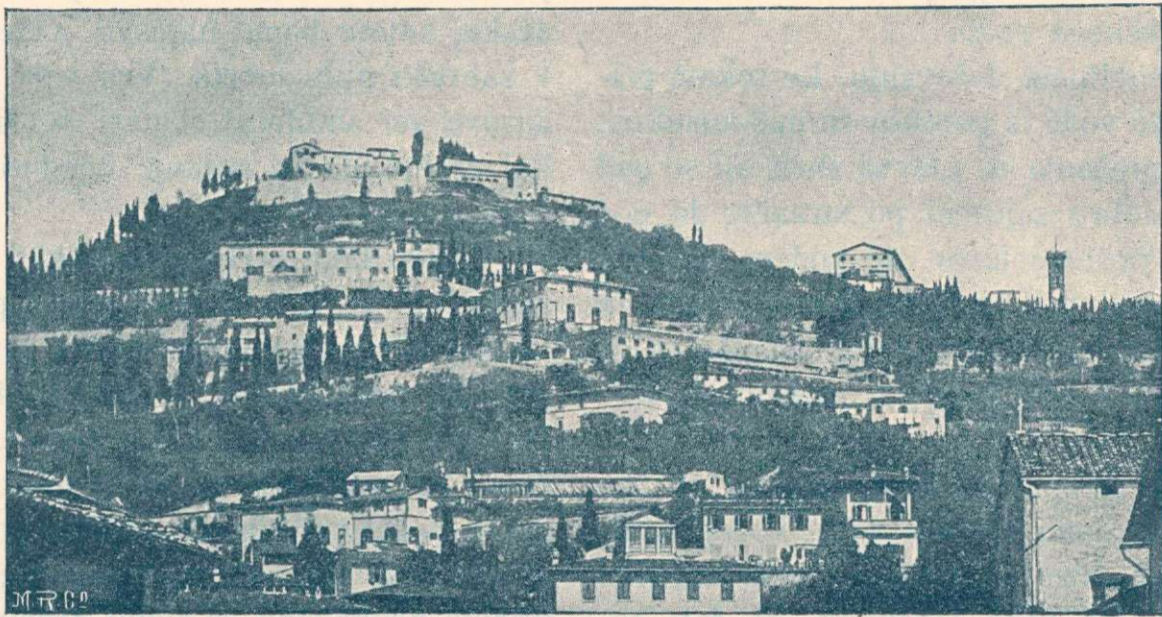
ustanovitelj prezaslužnega reda. Brat Ivan, tako so ga še vedno zvali, je bil temeljito izobražen. Proučil je vse modroslovje, in ta beseda je imela v srednjem veku častnejši in širši pomen kakor dandanes. V bogoslovju si je kljub svoji mladosti priboril častno mesto med ondotnimi učenjaki; a hvalili so tudi njegovo veliko spretnost v godbi in obsežno izobraženost v naravoslovju, s čimer se je le malokdo takrat pečal. Brat Ivan bi bil čast delal vsaki vseučiliški stolici.

Sama učenost pa človeka ne osrečuje. Treba mu je tudi notranjega sladkega miru, one neizrekljive zadovoljnosti, ki kraljuje v

blagrovanih srcih trdnih značajev. Redovnik, ki ima popoln poklic za svoj skromni, a presrečni stan, se lahko povspe do takega miru, do take zadovoljnosti, kakor pravi redovnik, v pesmi o sebi peva:

Nikomur tu nisem na poti,
Na poti ni meni nikdó;
Kdo čisto veselje mi moti,
Kdo moti življenje mirnó?

Tak redovnik je bil brat Ivan; srečen, ne v posvetnem šumu, ne v zemeljskih radostih, temveč srečen v duši. Njegovo vedenje je kazalo nekaj nadčloveškega. Zato ni čuda, da so mu dali kmalu priimek: „Fra Angelico, brat angelski.“ Da, angelu

Fiesole.

je bil podoben po čednostih svojih, po dušnem in telesnem miru, po vzvišeni ljubezni do Boga in do bližnjega.

Iz teh vrstic si je lahko vsakdov mislih naslikal brata Ivana v resnični obliki.

Njegovi predstojniki v samostanu ga niso odločili samo za študije. Spoznali so dobro ne le njegov razum, njegovo bistro glavico, temveč tudi spretnost njegovih čilih rok. Uvideli so, da je brat Ivan ustvarjen bolj za umetnost kakor pa za učenost in vedo. Radi tega so mu veleli posvetiti se pred vsem umetnostim. Kakor pri vsakem redovniku, obveljalo je i pri njem načelo: okleni se pred vsem tiste stroke, za katero imaš največ zmožnosti. Drugi sa-

mostanski opravki ti niso mari; tudi ti ni treba skrbeti niti za stanovanje, niti za živež, niti za obleko, vse to ti dá samostan.

Srečni redovniki! Koliko lahko storé za svoj ožji smoter! Če namreč kreposten, nadarjen mož vso svojo pozornost ter svoje dušne in telesne sile obrača le na jedno podjetje, potem lahko visoko dospe.

Ni čuda torej, da so posebno v srednjem veku redovniki toliko dosegli.

Brat Ivan je torej odslej umetnik; v tej stroki naj deluje, tu naj uporabi svoje velike zmožnosti. Z umetnostjo naj pomaga, da njegov red doseže svoj visoki namen: čast božjo in blagor ljudij. Kakor drugi sobrati s plamenitim govorništvom, ali pa z

uma svetlim mečem, s korenitimi predavanji na katedri dosega z velikanskim uspehom oni namen, tako naj on deluje z umetnostjo. — Brat Ivan si je izvolil na širokem polju

lepih umetnostij slikarstvo. Zanje je čutil največ sposobnosti in najvišjo nadarjenost svojega duha, a tudi največje navdušenje svojega srca. (Dalje.)

Kdaj bo ljudem zmanjkalo prostora na svetu?

(Spisal prof. dr. Simon Šubic.)

V zadnjih desetletjih navdaje nekatere evropske vlade ne le strah pred socialisti, ampak tudi skrb, kam jih privêde v prihodnjih časih sedanja plodovitost in množitev človeškega rodú.

Ob preobilnem deževanju, ko rekam pritekla preveč vodé iz potokov in hudournikov, je prvo vprašanje in glavna skrb, ali so pač vodotoki dobro zajezeni po stranéh, da povoden ne razdene jezov, ne podere nasipov in ne poplavi raz njive in travnike žita in klaje, da ne izperó rodovitne zemlje in je ne posujejo s sipó, peskom in kamenjem.

Kitajski cesar, sin nebá, zapretí ob povodni nevarnosti vsem svojim vodogradnikom, da jih dene ob glavo, če niso marljivo ogradili velike reke Hoangho, ki dela toliko preglavic kitajski vladi z uničevanjem poljskih pridelkov in tudi ljudij. A kdo vpraša za množico, kjer je je preveč, če jo prav vzamejo valovi, da le ne pokvarijo pridelkov na polju! Kdo vpraša pri evropskih vladah po posameznih vojaki? Če pade, naj pade, saj ima kmet še dovolj sinov, da le konj ne pogine; ta pač dela skrb poveljnikom, ker je drag in ga ni dobiti povsod. A sina dá državlján zastónj! Veselje je, če se reši konjska četa, a koliko čistejše je veselje „sina nebá“ nad ugodnim vedenjem strahovitih rek, kadar prizanesó deželi s povodnijo! Veselega srca zaukaže mandarinom, da naj se opravijo darila bogovom rek v znamenje hvaležnosti. In nadalje veleval: „Zapovemo, da se pošlje glavnemu poveljniku rek deset velikih palic tibetanskega kadila.

Poveljnik naj jih daruje Njihovemu Veličanstvu, štirim mogočnim, zlatim kraljevskim zmajem. Na dalje naj obesi glavni ravnatelj po vseh svetiščih onih kraljevskih zmajev deske, katere bomo napisali z lastno roko v zahvalo njih dobrot. Vrh tega naj dobijo darove vsi uradniki, kateri so si pridobili kaj zasluženja za sedanje ugodno stanje ob rumeni reki!“

Vpričo take skrbi „sina nebá“ ne smemo zamolčati, da je kitajska ljudska plodovitost velika; Kitajcem že pomanjkuje zemlje, zakaj pri njih velja zakon, da porod dá vsakemu človeku pravico do kosa zemlje, da more živeti ob pridelkih. Je pa že toliko množice, da se poleg velikih rek, in sicer poleg Hoangho-ta vrši pregosto naseljevanje; vsak potrebuje neobhodno za svojo družino svojega kosa zemlje, da si še hiše ne upa postaviti na svoje zemljišče, češ da bi ne izgubil kaj pridelkov, ampak rajši biva na vodi po plovih. Zato jih vselej veliko pokonča vsaka huda povoden — in naredi se nekaj prostora za novi zarod!

Dasi pogubé razne nesreče na tisoče državljanov leto za letom, vendar prevelika gošča jih je; drug na drugega pritiskajo. Čeprav zadovoljni z najskromnejšim življenjem, vendar-le ne dobé v svoji domovini vsi dosti neobhodno potrebne hrane, zato se usipljejo povodni jednako čez meje kitajskega kraljestva in iščejo dela, zaslužka in živeža po vnanjih deželah.

Jednakega poplavljanja in razdejanja ljudskega imetja, kakor Kitajci ob povodni, bojé se evropske vlade od silovitih rok in lač-

nega trebuha preobilnega in po tujem blagu hrepenečega siromaštva.

Odkar so stroji vzeli delavcem toliko dela iz rok, manjka stradalcem dela; ni ga vselej dobiti toliko, da bi ne stradali s svojo družino in se živili pošteno z zaslužkom svojih rok. Odtod sedanja gonja po delu, od tod kričanje socialistov: „Če nam zemljišča nimate dati, pa saj dela nam oddelite vsakemu toliko, da nas zaslužek preživi! Za delo nam je dal Bog pravico — pa tudi za nekaj zemlje — tedaj, ko je nam ustvaril želodec, izdelal usta in oborožil človeka z rokami in z umom.“

In vlade, ki ne morejo z delom in hrano preskrbeti vsega svojega ljudstva, hité odpirati vrata za odhod tisti množici, ki v domovini ali ne dobi dela ali pa ne mara ostati. Zatorej izkušajo velevlade prisvojiti si čim največ morejo tuje zemlje po vnanjih deželah, po Ameriki in Avstraliji, po Afriki in po otokih Velikega oceana; nič ne vprašaje po pravicah domorodcev.

Poglejmo, ali je res taka sila in gneča pred množico, ali se je res bati, da skoraj zmanjka zemlje v domovini?

V tem namenu vzamemo v roke sporočilo o prebivalstvu po Evropi, katero je sestavil Jules Roche, nekdanji francoski minister za finance.

Pred kakimi 200 leti — in sicer proti koncu vlade Ludovika XIV. — je francosko kraljestvo, tedaj stoječe na čelu omikanega sveta, štelo 20 milijonov duš. Ob tistem času pa je, po Macaulayevem sporočilu, angleška dežela imela komaj šest milijonov prebivalcev. Nemško kraljestvo, razcepljeno na sto in sto strank, ni štelo vseh duš skupaj čez 20 milijonov. Med temi je imela Avstrija svojih 10 milijonov; mlado prusko kraljestvo pa komaj dva milijona duš!

Rusija, ki je bila tedaj še zunaj okrožja evropskih velevlastij, je šele pozneje, leta 1724., štela šest in pol milijonov moškega spola, kar hoče reči, da je bilo vseh skupaj 12 do 13 milijonov duš. Tedaj pa jih je imelo poljsko kraljestvo dobrih 10 milio-

nov; Španija osem do devet milijonov; Laška, v sebi na drobno razcepljena, vseh skupaj 10 do 11 milijonov.

Tedaj so štela nadvladajoča ljudstva v Evropi skupaj 50 do 60 milijonov duš, vseh Evropecev pa je bilo 120 do 130 milijonov.

V dobi francoskega upora se je štelo okolo 25 milijonov Francozov, in skoraj toliko Nemcev, med Nemci pa šest milijonov Prusov; in Angležov kakih 12 milijonov.

Ko se je l. 1870. vnela vojska med Francozi in Nemci, je štela Francoska 38 milijonov, Avstrija 36 milijonov, dežele današnje Nemčije so imele vse skupaj blizu 38 milijonov, Anglija komaj 30 milijonov, Rusija pa po Evropi in Aziji svojih 78 milijonov prebivalcev.

V sedanjih dneh pa šteje Rusija nad 100 milijonov duš, nemško združeno cesarstvo 52,5, Avstrija z Ogersko vred 43, Anglija skoraj 40, Francoska pa zaradi izgube Alzacije in Lotaringije ne več nego 38 milijonov; združeno Laško kraljestvo pa 31 milijonov.

Od začetka Roche-ovega računanja je Francija nadvladala po omikani Evropi; bolj je bila zjedinjena in v ljudstvu bolj utrjena nje vlada nego katera koli druga država. Bila je tedaj najoblastnejša ne le zaradi števila duš, ampak tudi vsled svojega bogastva, svoje jedinosti in moči.

Tedaj je bila Nemčija vsa razcepljena na drobne kosove in na druga drugi nasprotujoče države.

In kakor kažejo prejšnja števila državljanov, je Francija ob dneh Napoleona I. stala še vedno na čelu evropskih narodov — in to je glavni vzrok nje tedanji zmagovitosti.

Kar nas na tej Roche-ovi plitvi statistiki posebno zanima, je pomnoževanje ljudstva.

Vse skupaj se je francosko ljudstvo, tako trdi J. Roche, če odbijemo izgubljene dežele, v zadnjem stoletju pomnožilo za 50 odstotkov; Italija je blizu podvojila število svojih prebivalcev, Nemčija pa je dospela še nad podvojitvev; ruskega ljudstva se je narastlo trikrat več, nego ga je bilo, in angleškega celó štirikrat več.

A francoskemu ministru Roche-u ni bilo toliko do dokazovanja, kako narašča število duš po evropskih deželah, kakor na tem, da pokaže razmere prebivalstva svojim domačinom, katere njih ranjena narodna čast žene s toliko silo po osveti proti Nemcem in po pridobitvi izgubljenih deželá. Jules Roche je hotel Francoze opomniti na resnico, da njih narodna moč ni rastla v isti razmeri kakor je rastlo število bližnjih ljudstev. In v vojnih časih se ni zanašati samo na število vojakov, na urejene armade, oborožene po vsi Evropi od pete do temena, temveč posebno na število vseh državljanov, na število rezerve ali v vojaščini poučenih deželanov, kateri s puško tikoma sebe skrbé doma za polje in za pripravljane orožja v delalnicah. Na te se opira moč in krepkost naroda. Naj je bogata Francija in bogatejša nego bližnji narodi, tega vendar ne sme izpustiti iz oči, koliko vrednosti ima v vojski število vsega naroda. — Napoleon I. je gledé na to resnico na vprašanje, katero ženo cení najvišje, odgovoril po svoje, rekoč: „Tista žena ima zame največ veljave, katera porodi največ vojakov!“

Zapustimo tedaj Julesa Roche-a preiskovanje in obrnimo se rajši k natančnejšim statističnim podatkom.

Statistične ali številke primere, katere podaja J. Roche svojim rojakom, ozirajo se samo na Evropo; kakšne pa so številke primere o drugih deželah, to mu ni kaj mar.

A mi si hočemo ogledati nekaj števil prebivalcev po vsem svetu, števil, katera so določili drugi zanesljivi preiskovalci.

Behm in Wagner sta l. 1874. preračunila množico prebivalcev vsega sveta na 1439 milijonov duš. Za l. 1891. pa trdé najzanesljivejši preiskovalci, da je živelo na zemlji okoli 1480 milijonov ljudi. In sicer jih šteje:

Azija	825,950.000
Evropa	357,379.000
Afrika	163,953.000
Amerika	121,713.000
Oceanija in Tečajina	7,500.000
Avstralija	3,230.000
torej vseh skupaj	1479,725.000

Tega števila vseh prebivalcev celega sveta se je polastil angleški demograf (popisovalec ljudstva) Mr. J. Holt Schooling, izpopolnjeval podatke ter prišel do dokaj imenitnih sklepov.

Schooling nam predstavlja tisoč duš izmed cele vsote ter vprašuje, kako je ta tisoč ljudi razdeljen po raznih deželah? Njegov odgovor je: na vsak tisoč vseh zemljanov je šteti 558 Azijcev, 242 Evropecev, 111 Afričanov, 82 Američanov, pet Oceanov in Tečajnikov, in dva Avstralca.

S temi števili dokazuje, da v Aziji prebiva več nego polovica duš vse zemlje; v Evropi jih ni celó četrti del; deveti del jih prebiva v Afriki, dvanajsti del v Ameriki. Cela Avstralija pa nima niti še toliko duš kakor mesto London, ali kolikor jih prebiva v mestih Parizu in Petrogradu skupaj.

Na vprašanje, kako gosto zasedajo zemljo sedanji prebivalci, odgovarja Schooling:

Na vsaki angleški kvadratni ali štirjaški milji prebiva v Evropi 95 duš, v Aziji 48, v Afriki 15, v Ameriki osem, v Oceaniji in Tečajini trije, v Avstraliji jeden.

Torej biva v sedanjosti poprek 28 duš na vsaki kvadratni angleški milji.

Potemtakem daje vsak del sveta svojim prebivalcem drug kos zemlje, in sicer daje vsakemu prebivalcu:

Evropa 7862 □ sežnjevi ali 28.280 □ m zemlje, Azija skoraj dvakrat toliko, Afrika obilo šestkrat toliko, Amerika 11krat toliko, Oceanija in Tečajina 30krat toliko, Avstralija obilo 80krat toliko.

Če bi se vsa zemlja enakomerno razdelila med prebivalce, dobil bi vsak človek 3,3krat toliko, kot bi sedaj dobil vsak Evropec, namreč

$7862 \times 3,3 \square$ čevljev ali $28.280 \times 3,3 \square m$.

Iz tega računa se spoznava, da ima sedaj zemlja še obilno prostora za svoje prebivalce.

Kako se bo pa godilo s prostorom v prihodnjosti?

To vprašanje ima silno imenitnost. Ali se je bati silne gneče, da se bodo ljudje ru-

vali za vsako péd zemlje in se trgali za vsak grižljaj kruha?

Če ne opeša zarod in če se bo pomnoževalo človeštvo v prihodnje kakor se v sedanjosti, pride čas, da zemlja ne bo imela za posameznika čez sedmi del tega, kar mu daje danes Evropa, namreč ne več nego

$$7862 \square \text{ sežnje} : 7 = 1120 \square \text{ sežnje} \\ \text{ali } 40\cdot4 \text{ ara.}$$

Dandanes pa ima vsa zemlja, če bi prebivalci suha tla enakomerno razdelili med-se, za vsakega zemljana še 23krat toliko sveta, kakor ga ima jeden Evropec. Naše vprašanje je torej, kdaj se bo človeštvo tako pomnožilo, da vsa suha zemlja ne bo imela za posameznega zemljana več prostora nego 23. del tega, kar mu utegne sveta dati danes?

Za odgovor na to vprašanje je Schooling vzela na pomoč najzanesljivejša števila, katera daje statistika za vsakoletno pomnožitev človeštva. Po soglasnih številskih razmerah dokazuje, da se v sedanjosti pomnoži tisoč duš vsako leto za pet oseb. Nadalje pa računi prav po tistem načinu kakor kapitalist, ki vpraša, do katere vsote se bo narastel njegov milijon od leta do leta, če mu na leto nese po pet od tisoč.

Recimo, da imamo leta 1891. pred seboj jeden milijon duš: poprašajmo, koliko jih postane iz tega milijona zaporedoma v letu 1892., 1893., 1894., 1895. itd.

Po tem temelju bo leta

$$1892. \text{ pomnožek } 1000 \times 5 = 5000 \\ \text{torej vsota } 1,005.000 \text{ duš,}$$

$$1893. \text{ pomnožek } 1005 \times 5 = 5025 \\ \text{torej vsota } 1,010.025 \text{ duš,}$$

$$1894. \text{ pomnožek } 1010 \times 5 = 5050 \\ \text{torej vsota } 1,015.075 \text{ duš,}$$

$$1895. \text{ pomnožek } 1015 \times 5 = 5075 \\ \text{torej vsota } 1,020.150 \text{ duš.}$$

Torej bo leta 1895. vsak milijon duš od leta 1891. narastel do 1,020.150 duš.

Po tem načinu prišteva je pomnožke leto za letom je dobil Schooling vseh zemljanov skupaj:

leta 1900.	1,548.000 duš,
„ 1950.	1,986.000 „
„ 2000.	2,548.000 „
„ 2030.	2,960.000 „
„ 2100.	4,197.000 „
„ 2200.	6,910.000 „
„ 2300.	11,379.000 „
„ 2400.	18,738.000 „
„ 2516.	33,418.000 „
„ 2517.	33,586.000 „

Vzemimo za l. 1891. po prejšnjem računu primeroma 1480,000.000 duš ter vprašajmo, v koliko letih se bo človeštvo vsega sveta pomnožilo do dvakrat večjega števila ali kdaj bo dvakrat 1480 milijonov duš živele na zemlji?

Poglejmo prejšnji račun in primerjajmo podvojeno množico $2 \times 1480 = 2960$ milijonov z zgoraj stoječimi zneski, pa spoznamo na mah, da bo leta 2030 živele dvakrat toliko ljudij na zemlji, kakor jih je živele l. 1891.

Od leta 1891. do 2030. bo pa preteklo 139 let; torej spoznamo, da se bo množica zemljanov podvojila v 139 letih!

Angleška dežela je dosti plodovitejša nego druge; zanjo je Schooling preračunal, da se bo njeno prebivalstvo podvojilo v 80 letih!

Angliji nasproti pa francoska dežela zaostaja v množitvi, in to sicer tako zlo, da bi se množica francoskega ljudstva ne pomnoževala, temveč zmanjševala, ko bi ne dohajali plodovitejši tujci v deželo. Različne prijetnosti, katere ponuja Francija s svojim ugodnim podnebjem in živo, veselo francosko ljudstvo s svojim zabavljivim, razburnim življenjem, te naslade vabijo tujce na Francosko. Če bi se tujci ne selili med Francoze, jela bi se Francoska zmanjševati po številu duš, zakaj domačinov vzame leto za letom smrt več na oni svet, nego jih porod privêde na francosko zemljo.

A pustimo postransko ogledovanje ter poslušajmo še druge proizvode Schoolingove:

Če je res, da suha zemlja našega sveta ne obseže več kakor $33,580.000 \times 1123 \square$ sež. ali $33,580.000 \times 40\cdot4$ arov, nastopi — kakor kažeta zadnji vrsti prejšnje tabele — čez

625 let tista doba, ko bo med leti 2516. in 2517. množica vsega človeštva znašala $1480 \times 33,580.000$ duš, torej: l. 2517. zemlja ne bo imela za posameznega človeka več prostora kakor za vsakega $1123 \square$ sežnjev ali $40 \cdot 4$ ara.

Da bo laglje zapomniti si tisti košček zemlje, katerega bi prejel vsak človek leta 2517., ko bi se vsakemu odmeril jednako velik del suhega sveta, recimo namesto $1123 \square$ sežnjev, da pride na vsakega po $1200 \square$ sežnjev, pa spoznamo, da dobi vsak človek približno tri četrtinke orala.

Če je pa res, kar je Schooling opomnil pri svojem računu, da je pomnožek ljudstva v resnici še nekaj večji kot v račun postavljenih pet od tisoča na leto, tedaj se bo to dogodilo še nekaj let prej, kakor smo rekli.

Ta posledek pa ni nikakor tako strahovit, da bi se bilo bati leta 2517. ruvanja z bližnjikom za kos zemljišča. Če se dotlej prav nič množice ne pogubi v vojski ali v kugi in če se prav vzlic nastajajoče gneče ne zmanjša rodovitost, vendar-le se ni bati tiste dobe. Zakaj ne? Zaradi tega ne, ker izkušnja uči, da se v Kitaju ob velikih rekah nahajajo take goste naselbine, da nikakor ne pride na vsako dušo tri četrt orala. To bi bili v Kitaju siromaki veseli, ko bi smeli svojo last imenovati štirioglat kos zemlje, kateri meri na širokost in na dolgost po vseh štirih straneh nad 33 sežnjev! Pa kaj bi iskali v Kitaju tolažbe, v Evropi ostavimo, pa vprašajmo, kaj se to pravi, da danes pride primeroma na vsako dušo sedemkrat večje zemljišče ali $7 \times 1123 \square$ sež. Torej pri nas ne pride danes na vsako dušo celih pet oralov! Zraven tega pa pomislimo, koliko je še praznih pokrajin, ki čakajo naseljencev! V tej primeri, v kateri se nahaja bodisi praznih, bodisi prereditko obljudenih zemljišč, v tisti primeri pravim, je po nekaterih deželah goščoba ljudstva toliko večja, kolikor je v drugih manjka. Lombardija, pravijo, da je gosto naseljena, vendar je Belgija še dvakrat gostejša nego Italija in trikrat gostejša nego Avstro-Ogerska. Tedaj ni bosa, če rečemo, da po najgosteje obljudenih krajih

Evropci že danes bivajo poprek skoraj tako gosto drug tikoma drugega, kakor se namerja čez 625 let vsem zemljanom. Če je pa v tem presledku kaka zmeta, popravi naj jo ta ali oni strokovnjak.

J. Holt Schooling je preračunal, da pride sedaj na vsem svetu poprek 28 duš na vsako kvadratno angleško miljo. Poglejmo, koliko jih biva sedaj zares na tistem prostoru po raznih deželah. V Belgiji se šteje na kvadratni angleški milji po 546 prebivalcev; na Angleškem 312; v Italiji 263; v Nemčiji 237; na Francoskem 184; na Avstro-Ogerskem 171; na Španskem 90; v evropski Rusiji 49 duš. Po ostalih deželah, ki tukaj niso posebno imenovane, pride poprek 47 duš na kvadratno angleško miljo. Če bi pa razdelili prebivalce vseh evropskih deželá v jedno mero po vsi Evropi, imeli bi jih po 95 na vsaki kvadratni angleški milji.

Kogar zanima razdelitev ljudstva po azijskih deželah, temu pripoveduje Schooling, kako razdeljuje Azija svojih 826 milijonov duš. Kitaj, tako pravi on, šteje 350 milijonov duš.¹⁾

¹⁾ Sploh se trdi, da biva v Kitaju 400 milijonov ljudij —, neki kitajski učenjak pa je nedavno na Dunaju govoril o 420 milijonih! Angleška Indija ima nad 278 milijonov prebivalcev. Japan 40 milijonov; vshodna Indija z otoki dobrih 39 milijonov; francoske dežele v Indiji kakih 19 milijonov; Koreja 10 milijonov in pol; angleška Birmanija sedem milijonov in pol; Perzija sedem milijonov in pol; azijska Rusija in Turkestan sedem milijonov in pol; Sibirija štiri milijone in pol; Afganistan štiri milijone; Cejlon tri milijone; Arabija dva milijona in pol; vse druge azijske pokrajine skupaj nad 43 milijonov.

Na vsak tisoč Azijcev pride 424 Kitajcev, 337 Hindusov angleške oblasti, 48 Japoncev, 48 otočanov vshodne Indije, 23 francoskih podložnikov, 13 Korejcev, 11 Siamezov, devet Birmanov, devet Perzov, devet Rusov, pet Sibircev, pet Afgancev, štirji Šingalezi, trije Arabci in 52 duš raznih narodov.

Z nekakim napihnjenim albijonskim ponosom objavlja J. Holt Schooling, da med 1480 milijoni skupnih zemljanov ni angleških podanikov manj nego 371 milijonov — in to je popolnoma četrti del vseh zemljanov! In med temi podložniki je samih angleških Indov nad 278 milijonov! In tako orjaško kraljestvo in taka silna množica nosi in trpi zdajci jarem, katerega mu za vrat obeša samo 37 milijonov in pol pravih angleških domačinov! — Tako globoko se je pogreznilo nekdanj, ko je pisalo svoje svete Vede, kaj čvrsto in zmagovito ljudstvo. Ali je bo krščanstvo šele prebudilo iz sanj, ali mu kdo drug podá roko, da se iznebi sramotnega žulečega jarma?

Književnost.

Slovenska književnost.

„Družba sv. Mohorja“ in „Slovenska Matica“.

„Narodna knjiga je i glavni plod duha vsakega naroda i glavno pospeševalo njegovega razvitka; da pač v nesrečnih okoliščinah javnega življenja jedino sidro, koje ga od propasti čuva“. (J. J. Strossmayer.) Gotovo! Glavni izvor dobri nravi in pravi vljudnosti vseh naobraženih narodov so dobre knjige. Vsak naobraženi in prosvetljeni narod ima bogato književnost; narodi brez duševne omike in lepe olike pa ne znajo ne pisma ne knjige.

„No, da knjiga bo zares pospešalo narodnega razvitka, ima prošiniti ves narod in vse njegove javne in zasebne odnošaje ter ves narod ima biti pozvan, da jo obdelava in neguje, da ji svoje umne sile posveti, da ji bo učitelj in učenec“ (Isti¹⁾). A da se knjiga v narodu razširi, v to pomorejo posebno književna društva. In tudi teh nahajamo razmerno več ali manj pri vsakem narodu ter za razne njega sloje, vrste in stanove.

Slovenci imamo glavna takšna zavoda dva: „Družbo sv. Mohorja“ in „Slovensko Matico“, katerima je načelni namen: prosveta naroda s pomočjo slovenske knjige. „Družba sv. Mohorja“ je namenjena zlasti preprostemu ljudstvu, „Slovenska Matica“ pak je odmenjena za razumništvo. Namen „Družbe sv. Mohorja“ je (§ 1.): „Podpirati pobožno, lepo obnašanje in ohranjevati katoliško vero med slovenskim ljudstvom“; a „Slovenski Matici“ je namen (§ 1.): „Slovenskemu narodu pripomoči do prave omike.“ Obe društvi tudi v obče delujeta vsako v svojem krogu in izdajata knjige, kakoršne navadno ugajajo večini udov.

In tako bodi! Zakaj kakor smo rekli, književnost mora biti dobra in prava, mora bistriti um in blažiti srce, mora ustrezati narodovim potrebam in biti primerna njegovim posebnostim. Drugače književnost ne dosega namena, občinstva nikakor ne boljša, ampak je le kvvari; narodu ni v rešitev, temveč še dostikrat v pogubo.

Književna dela „Družbe sv. Mohorja“ i „Slovenske Matice“ sama glasno in jasno govoré o poslovanju teh zavodov od njiju postanka sem pa do današnjega dné. Ako se ozremo na vseletno delovanje obeh književnih društev, moramo z radostjo priznati, da se uspešnemu delu poslednjih let ne more primerjati nobena doba njijinega obstanka, kažeta nam posebno lep napredek v naših časih. Bilo

je res v prvem času Mohorske družbe in Matice naše morebiti več navdušenja, več dobre volje in plemenitega požrtvovanja: a zaradi manjših duševnih in gmotnih sredstev ni bilo za slovensko knjigo one koristi, katero vidimo dandanes, ni bilo v delu onega uspeha, s katerim se moremo sedaj ponašati.

Naloga „Družbe sv. Mohorja“ in „Slov. Mat.“ je za naš slovenski narod toli važna, da ni odveč, ako sedaj po objavljenih ocenah lanskkih knjig o tem še katero rečemo, posebe, ako opozorimo na njiju kulturno delo med Slovenci, kakor imata pri bratih Hrvatih jednako nalogo izvrstna zavoda: „Društvo sv. Jeronima“ in „Matica Hrvatska“.

Velika nesreča bi bila, ako bi si Slovenci že danes domišljali, da nam je naša narodnost zagotovljena, da našemu slovenstvu ni več nevarnosti. Takšno domišljevanje bi nas pogubilo. Mi smo danes še daleč od svojega smotra; ako ne napnemo vseh močij, da počasnost in duševno mrtvilo s sebe stresemo, lahko bi pri nepovoljnejših okoliščinah zopet zaspali in zaspali tako, da bi se prebudili pozno, ali pa nikdar ne. Gmotno nam gre trda, a v kulturi imamo brez števila ovir. Kmet naš se je komaj zavedel, da več ne služi grajščaku, da je prost na svoji zemlji: ako nima voditelja, kateri bi ga zmerom in zmerom navduševal in vsposodbujal za narodno stvar, takoj se zopet podá tujcu, da bo iznova roboval. Meščani naši poznajo z malo izjemo le tuje življenje. Kdaj se bo mogla narodnost opreti nanje? A na ta stanova se mora osnovati bodočnost našega naroda. In zato je prva dolžnost, da naši razumniki, kateri so vzrastli večinoma iz samega kmetstva, povzdignejo meščanstvo do slovenske samozavesti.

Za vzbujo slovenske samozavesti v omenjenih dveh stanovih pa imata uprav naša književna zavoda veliko nalogo. Ne čudimo se, da se je zlasti „Družba sv. Mohorja“ v poslednjih letih jako razširila med narodom; to svedoči, da je družba preprosti vrsti našega prebivalstva, kjer ima največ udov, zares potrebna in da ugaja naravi in volji tega občinstva.

Pa tudi „Slovenska Matica“, ako bo napredovala po sedanji poti, se bo v kratkem razširila med občinstvom, kateremu je namenjena, to je med našim meščanstvom. Doslej se je pač za meščanstvo pri nas storilo vse premalo. Posebno to je neugodno, da naše knjigotržnice z veliko vnemo širijo tujo knjigo, a le po malem slovensko. Koliko raznih nemških maloprida romanov in raznih drugih slovstvenih stvarij se raznese vsako leto po Slovenski zemlji! Naša Matica naj goji v prvi vrst

¹⁾ Prim. „Slov. Prijatelj“ X. 1861, 50, 51.

znanstveno književnost kolikor možno izvirno. Poleg znanstvene naj Matica pospešuje tudi knjigo leposlovno in sicer izvirno, kakoršna je našim razmeram primerna. Naj se ne dá zavesti od nikake druge mu struje, da bi podajala našemu občinstvu hrano, katere ne more prebaviti, nauke, katere mu pojmove bolj motijo, nego bistrijo. Žal, da se je tudi pri nas že mnogo potisnilo v svet, kar baš ni najbolje odgovarjalo naši naravi in našim okolnostim.

Vsakemu človeku ne more nikdo ustrezati. Tudi naši družbi ne moreta. Pri vsakem občestvu je zmerom tudi nekaj členov, kateri imajo posebne nazore, težnje in potrebe. O tem je odbor „Družbe sv. Mohorja“ itak že sam pripomnil (v Koledarju 1883, str. 147) govore: „Morebiti, da vse bukvice ne bodo vsem družbenikom prav po volji; pa kdo se bo temu čudil? Družba ima po vseh pokrajinah slovenske zemlje svoje ude; v njej so zastopani vsi stanovi človeške družbe, od preprostega kmeta do slovečega učenjaka, od mladega šolarja do osivelega starčka — kdo bi mogel vsem tem popolnoma ustreči!“ In isto treba reči o „Slovenski Matici“. Z ozirom na to je dobro, da naši družbi izdajata tudi takšne knjige, kakoršne ne spadajo v njiju delokrog. Ta ali ona knjiga iz cele vsakoletne zbirke vendar ugaja udu in ta ga pridrži, da vstraja pri družbi.

Naposled še jedno! „Družba sv. Mohorja“ in „Slovenska Matica“ naj oskrbljujeta vse naše občinstvo s slovensko knjigo. Ker pa Slovenci nimamo domačih založnikov, naj bi Mohorska družba i Matica bila tudi slovenska založnika, prevzemaje od slovenskih pisateljev dela, katera spadajo v njiju krog.

Pač opravičena je velika čast, katero dajemo tema književnima zavodoma našima. A zato nam bodi vzajemno geslo narodno: Da živi, da raste, da cvete i „Družba sv. Mohorja“ i „Slovenska Matica“, ponos naroda slovenskega! *Andrej Fékonja.*

„*Voditelj v bogoslovnih vedah.*“ Izdajejo profesorji kn.-šk. bogoslovja v Mariboru. Urejuje Frančišek Kovačič, profesor bogoslovja. Leto I. Zv. 1. V Mariboru, 1898. Tisek tiskarne sv. Cirila v Mariboru. Vel. 8°. Str. 72. Cena štirim zvezkom na leto 1 gld. 20 kr. — Nov znanstven slovenski list, ki ga urejuje naš bivši marljivi sotrudnik gosp. Frančišek Kovačič. Sedaj samo opozarjamo na to novo delo; kaj več izpregovorimo pozneje.

„*Slovenski čebelar.*“ Tako je ime novemu strokovnemu listu, ki ga izdaje „Slovensko čebelarstvo“ v Ljubljani, a urejuje gosp. Fr. Rojina. List izhaja vsak mesec na pol poli in stane 1 gld. na leto. Društveniki „Slovenskega čebelarstva“ ga dobivajo zastonj. Tudi o tem listu kaj več o priliki.

Hrvaška književnost.

Knjige „Maticе Hrvatske“ za leto 1897.

Vrieme. Crtice iz meteorologije. Napisao Oton Kučera. Sa 113 slika i 6 karata. Zagreb. 1897. Vel. 8°. Str. 351. Cena 2 gld. 50 kr. — „Mat. Hrv.“ je izdala že lepo vrsto poljudno-znanstvenih del, katere so po vsebini in zlasti po lepi obliki v čast hrvaški književnosti. V to vrsto spada tudi naša knjiga „Vrieme“, katere pisatelj nam je dobro znan, zakaj spisal je že „Crte o magnetizmu i elektricitetu“ in „Naše nebo“, kar smo ocenili prejšnja leta v tem listu. Pisatelj nam opisuje najprej „Uzdušni ocean“ ali atmosfero, ki je okrog zemlje, potem toplino kot vzrok vsem vzdušnim ali zračnim pojavom, nadalje o pritisku ali tlaku v vzduhu, o vodi v vzdušnem oceanu, o njega gibanju ali o vetrovih, o svetlobi vzduha, o podnebjju, o raznih oblikah viharjev in naposled o ugibanju ali napovedovanju vremena. Vse te dele pa razlaga pisatelj prav umevno in zanimivo; zlasti rad vpleta razne zgodovinske dogodke, da je razkladanje ne samo jasnejše, ampak tudi mičnejše. Dobre in lepe podobe predočujejo različne predmete. Beseda je vseskozi umevna, mnogo bolj, nego je semtertje celó pri hrvaških pripovednikih; pisatelj hoče, da ga čitatelj umeva. Zato smemo to delo imenovati vsestransko dobro in le željo izreči, da bi vrli gospod pisatelj na ta način obdelal še marsikako stroko prirodnega znanstva.

August Šenoa. *Sabrane pripoviesti.* Izdaje „Matica Hrvatska“. Svezak osmi. 8°. Str. 378. Cena 1 gld. 50 kr. — Evo ga, „Prosjaka Luka“: zopet smo ga srečali, kakor malone pred dvajset leti v „Zabavni knjižnici“ Maticе Hrvatske. Druga povest tega zvezka je „Branka“ iz „Vienca“ leta 1881. Ni nam treba ocenjevati obeh spisov, ker nista nova, pač pa lahko rečemo, da je naročnikom, posebno novim, ž njima jako ustrezno.

Prievodi grčkih i rimskih klasika. V tej zbirki smo dobili letos dva zvezka: Svezak četrnaesti: G a j a J u l i j a C e z a r a r a t. Preveo, uvod, bilješke napisao K o l o m a n R a c. Sa dva priloga (19 slika). 8°. Str. 344. Cena 1 gld. (oz. 1 gld. 50 kr.). Prevod je točen in dokaj umeven. Na koncu knjige so opazke in naposled še „Rječnik geografskih imena i ratnih starina“. Dve prilogi s slikami pojasnjujeta vojne priprave rimske.

„Svezak petnaesti: P l a t o n o v i K e n o p h o n o v S y m p o s i o n. Preveo, uvod i bilješke napisao Franjo Petračić.“ 8°. Str. 146. Cena 40 kr. (oz. 60 kr.). Dve jako znameniti stari deli v dobrih prevodih. Tudi tu so na koncu opazke in pa „kazalo“ lastnih imen in važnejših izrazov.

Tako smo videli, da je lani „Matica Hrvatska“ zopet častno izpolnila svojo nalogo. Jednako hoče i to leto.

F. L.

Nekrolog Matiji Valjavcu. Jugoslovanska akademija, da pokaže hvaležnost zaslužnemu členu, priredila je 15. sušca tega leta, t. j. za obletnico, javno sejo, v kateri je predaval naš rojak dr. August Musić o pokojnem Valjavcu. Musić je opisal životopis Valjavčev z veliko ljubeznijo in nam v kratkih potezah podal verno in zanimivo sliko milega pokojnika od njegovih otročjih let do njegove smrti. Ocenjeval je njegovo mnogostrano delovanje na književnem polju po treh perijodah: prva je do njegovega nastopa na varaždinsko gimnazijo (1854.), druga do njegovega prihoda na zagrebško gimnazijo (1876) in tretja do njegove smrti. V prvi perijodi se nam kaže Valjavec pesnik, v drugi kot nabiralec in preiskovalec narodnega blaga, v tretji učenjak. V vseh teh treh dobah je bil mož na svojem mestu, kateri ni od svoje zgodnje mladosti pa do smrti odložil spretnega peresa. Slava njegovemu spominu!

Janko Barlè.

Češka književnost.

„Ozirajmo se nekoliko čez svoj prag in posnemajmo, kar je dobrega pri družih bratih naše matere Slave“ — so besede nepozabljivega Slomška. Ozrmo se nekoliko k bratom Čehom! Tu nas zanima književno „Društvo Vlast“ v Pragi. „Vlast“ (Domovina) pa je tudi ime listu, kateri se bratovsko spominja Jugoslovanov, posebno Slovencev. Že v prvih letnikih so bila poročila I. Tumpacha iz literarnega življenja Slovencev; prerano umrli V. Pakosta je objavljaval prestave iz Gregorčičevih pesmij; v zadnjih letnikih pa je stalen predal za slovensko književnost, ki ga oskrbuje Čeh Fr. Štingl, župnik na Koroškem. Vsake nove knjige slovenske zvedó češki čitatelji vsebino in oceno. Nekrologi izbornih Slovencev vsake vrste umetnostij in vsakega znanstva dopolnjujejo književni obzor.

Letos priobčuje urednik „Vlasti“ prigodke iz svojega lanskega potovanja „po slovinských vlastích.“ S posebnim navdušenjem piše in poroča o vsem, kar je pri nas zapazil lepega in vzornega.

Zato zasluži Vlast, da ji Slovenci povračajo blagohotnost do svojega naroda in slovstva.

Predstojnik tega društva je marljivi duhovnik dr. Rud. Horský, ki z vnetim Tom. Škrdletom, kateri je prav za prav duša vsega početja, že od l. 1884. giblje veslo tega društva. Med svoje mecene šteje društvo vse češke škofo in veliko plemenitašev, katerim gre za to vsa čast.

Namen društva je izdajati časnike, občasne spise in knjige, pisane v katoliškem duhu, ustanovljati ljudske knjižnice, snovati govore in literarne shode v kateremkoli kraju češke kraljevine, podpirati dobro slovstvo in katoliške pisatelje.

V svojem listu „Vlasti“ je društvo združilo v trinajstih letih vse izborne katoliške pisatelje češke in priobčilo obilo leposlovnih in znanstvenih spisov stalne vrednosti. Prostor ne dovoljuje jih naštevati — dosti, če rečemo, da je list ponos in veselje katoliškim Čehom.¹⁾

Društvo Vlast ima pa še odseke in zavode, katere na kratko omenim. Prvi odsek je filozofično-pedagogičen, izdaja list „Vychovatel“ (Izgojitelj), XIII. letnikov; urednik Fr. Žák

Drugi odsek je socijalen, ki prireja govore in izdaja „Dělnické noviny“, urednik mu je Tom Jiroušek.

„Historický kroužek“ si prizadeva očistiti češko zgodovino vseh zgodovinskih lažij, posebno o Husu; izdal je šest knjig.

„Knihovní komise“ — udje po celi kraljevini, ocenjujejo knjige in določujejo, katere so ugodne za ljudske knjižnice.

„Tisková liga“ — čita vse časnike in opozarja na napade nasprotnih listov, ter jih odbija v katoliških časnikih.

Poleg tega ima društvo še razne zavode (fonde). Tako „knihovní fond“ ustanovlja knjižnice v potrebnih krajih, „fond pro kat. spisovatele“ podpira katoliške pisatelje, posebno onemogle, in „socialní fond“ zalaga delavske časnike in plača govornikom na deželnih shodih potne stroške.

Uredba čeških katoličanov v tem društvu je zares vzorna. Društvo si je pred kratkim kupilo v Pragi primerno hišo, kjer bo za prihodnje središče vsega početja, kar je bilo zeló potrebno.

Potemtakem goji društvo plemenit namen. Seveda mu ne manjka zadržkov in napadov, pa zoper vse to je znana „česká lebka tvrda“, posebno, če gre za pravico in vero.

Katoliški Slovenci želijo temu društvu: „Mnoho zdaru!“ *Ant. Zavadil.*

František Sušil. Životopisný nastin od Dra. Pavla Vychodila. V Brně, 1898. Tiskem a nákladem pap. knihtiskárny Bened. Rajhradských. 8°. Sešit 1. Str. 64. Cena 40 kr. Ta sešitek ima sliko Sušilovo.

¹⁾ Vlast izhaja jedenkrat na mesec in stane na leto 4 gld. 20 kr.

Razne stvari.

Naše slike.

„Zavržena ljubezen.“ Lep, ganljiv predmet nam je predočil naš mladi umetnik Ivan Vavpotič. Žal, da se ni cinkografu posrečilo fineje izraziti vsega, kar je v izvorniku. A tudi tako se nam določno razodeva glavna misel: Kristus se žrtvuje za nas iz ljubezni. S svojo ljubeznijo, kipečo iz njegovega srca in njegovih ran, objema vse ljudi. A ljudje mu odgovarjajo z zaničevanjem, s sovraštvom, pretijo mu s pestmi, prav kakor pravi prerok: „Super dolore vulnerum meorum addiderunt.“ (P. 68, 27.) Neizrekljiva srčna bolečina navdaja ob tem Izveličarja; z rokama se prime za čelo in glasni klic se mu izvije iz prsij, ker so ljudje zavrgli toliko njegovo ljubezen. Vsa podoba je seveda najprej simbolična: steber ob levem kraju je okrašen z očmi, ki prelivajo solze, ob desnem pa z vejami, znamenjem zmage. Tudi izraža umetnik novodobni simbolizem, o katerem pa prepuščamo sodbo svojim čitateljem. Vsekako je dobro znamenje, da mladi umetnik misli. (Zvedenci se morda ob tej sliki spominjajo Kristusa Gabrijela Maxa, a ideja Maxova je do cela drugačna.) — Na str. 273. smo objavili sliko slovenskega škofa v Ameriki. Mil. gospod *Jakop Trobec* se je porodil dné 10. mal. srpana l. 1838. na Logu pri Polhovem Gradcu. Dovršivši domačo jednorazrednico je vstopil v tretji razred ljudskih šol v Ljubljani. Tu je tudi dovršil gimnazijske nauke. Ko je prestal zrelostni izpit z odličnim uspehom, je vstopil v ljubljansko semenišče. L. 1864. pa je sklenil oditi v Ameriko. S slavnim misijonarjem Pircem in dijakom Frid. Katzerjem je nastopil potovanje v Solnogradu. V mestu Havru je šel na ladijo, ki ga je dné 4. mal. travna l. 1864. v družbi z mnogimi tovariši v 40 dneh pripeljala na ameriška tla v prosto Kolumbijo. V Ameriki je dovršil Trobec svoje študije v benediktinskem semenišču v St. Vincentu. Dné 8. kimovca l. 1865. ga je posvetil v mašnika msgr. Tomaž Grace, škof v St. Paulu. Potem je služboval kot duhovni pomočnik pri misijonarju vč. gosp. Buh-u v Belle Prairie, Morrison Co., kjer je ostal jedno leto. Nato je bil kakih 21 let župnik pri sv. Feliksu, poslednjih 10 let pa je bil župnik pri sv. Neži v St. Paulu. To župnijo je on sam ustanovil; poleg tega je ustanovil v tem mestu tudi šolo, ki je ob otvoritvi imela kakih 300 učencev, a jih dandanes šteje že do 800. Njegovo plodonosno delovanje v tej župniji pa je prikinilo lansko leto papeževo pismo, ki ga je odločilo za škofa v St. Cloudu. Dné 21. kimovca l. 1897. se je vršilo v katedrali v St. Paulu slovesno posvečevanje in 28. kimovca so slovesno umestili novega škofa v St. Cloudu. Tako je zopet

jeden Slovenec dosegel visoko čast, v kateri naj ga Bog ohrani še mnogo let!

Narodno blago.

(Zap. P. Bohinjec.)

Nekaj besedij, katerih nima novi slovensko-nemški slovar.

Pesek, ska, *m.* = Console (*Trnje na Pivki*).

Poludek, dka, *m.*, = majhnemu perilniku podobna posoda, s katero ženske odnašajo gradivo, smeti itd.

Valjivec, vca, *m.*, = valjar.

Dušek, ška, *m.* = gumb, knof.

Živec, vca, *m.* = rob pri blagu, krajec.

Moček, čka, *m.* = „ak“ = Hacken.

Srce, ca, *n.* = Helmbaum.

Čérnica, ce, *f.* = greda (Bundtram).

Škorec, ca, *m.* = krajnik, skrajna deska iz krlja.

Štrukljar, rja, *m.* = čevljar (opeka).

Čebulek, ka, *m.* = lukek = drobnjak, Schnittlauch.

(*Dobropolje pri Vel. Laščah.*)

Rôd ti = zavedati se.

Zariniti = zagnati.

Vranič, ča, *m.* = zlodej.

Grdi = hudi = hudič.

Pipan = umazan, lisast. (*Vrhnika.*)

Pinkati = pritrkavati z zvonovi.

Bobovec, ca, *m.* = neke vrste salata z velikim perjem.

Zagnati = poslati.

Klobuk, a, *m.* = Lampenschirm.

Pri lučici biti = mrliča stražiti.

Bojevat se = prepirati se. (*Srednja vas v Bohinju.*)

Molitev peti = moliti.

Štok, a, *m.* = hlod, krlj.

Degati = gnati.

Zvitana (?) e, *f.* = usnje (Leder).

Drisa mu poje, t. j. ne bo dolgo več živel. (*Visoko pri Kranju.*)

Pregovori.

Po ceni konj malo vleče. (*Visoko pri Kranju.*)

Kdor se v tlaki pretegne, zvoné mu s cajdami.

Tisti bogovi malo vedó, ki zelje jedó.

Kadar se oreh od vasi do vasi pozna, treba proso sejati.

Kdor preveč zazijá, ne more podreti.

Zapečenega in zaročenega kruha je največ snedenega.

Zima in gospôda nič ne dá zastonj.

Spomladi je treba sto košev dežja za jeden koš blata, jeseni pa jeden koš dežja za sto košev blata. (*Trnje na Pivki.*)

za obletnico vsi skupaj brez vzroka utonili, to je res nenavadno in več pomisleka vredno, kakor samo le „kratek vik“. Za tisek ta pesem še ni. Pa ne ustrašite se! Če bode pazili na vse ono, kar smo omenili preje, nam lahko pošljete kak dober sad hvalevrednega Svojega truda, česar z veseljem pričakujemo.

Gospod *Polde*: Vaša gorečnost za dom in jezik slovenski — kako je pač vredna hvale in posnemanja! Da, ljubiti učimo sebe in druge rod in jezik, pa bomo gledali gotovo veselejše čase. Pesmi, katere ste nam poslali, pričajo o Vaši dobri volji in Vašem dobrem srcu. A trebalo bi jih opiliti. Marljivo se morate vaditi in paziti na vse, kar se zahteva za dobro pesem. Vsega Vam tu ne moremo povedati, na kaj je gledati. Če pa Vam ne bo morebiti jemalo preveč časa in ne zamudite s tem drugega potrebnega dela, bomo z veseljem sprejeli, če bode še kaj poslali. Samo svetujemo Vam, da bi o davkih, se ve, imeli pač Svojo misel, a vendar ne želeli, da jih vzame vrag, kakoršna želja se za pesem ne spodobi, pa bi tudi, če se izpolni, nič ne koristila ubogemu kmetu. Bolje nazadnje, da davke pobere država — nego vrag. Da pa naši čitatelji zvedó, kako toži kmet, evo jim pesmi „Kmetova tožba“:

Oj ti davki preveliki, Naj vas vzame vrag, In nadležni vsi dolžniki, Vas pa bi pognal čez prag!	Ako davkov koj ne plačam, Me zarubit' prec hité, „Za obresti več ne čakam“, Mi upniki govore.	Se trudim dan na dan, Da si življenje bi olajšal, Pa delam le, — zaman —, Dolg mi ni se zmanjšal.
--	--	--

Ta zemlja vedno manj rodi,
Čeprav je obdelana skrbno,
Kmet od nje le to dobi
Da ohrani si življenje to.

Pa kaj še dalje tožil bom,
Svoje križe in trpljenje,
Sem srečen, da le imam — dom —,
In, da družina, dela mi veselje.

Milena: Z veseljem, smemo reči, smo prebrali Vaše muze mladi sad in odkritosrčno rečeno: nas je tudi precj zadovoljil. Dovolite pa, da odkritosrčno tudi nadaljno izrečemo besedo. Dovršeni pač niso še ti glasi muze Vaše, ako ne uberete bolj vestno strun na njeni liri. Le sami preglejte prav tako, kakor da niste pisali sami tistih vrstic, ampak Vam jih je v presojo dal kdo drugi. Opazili bode, da je pomanjkljivo tu in tam v vrstah gledé *a*) ritma v stopicah, n. pr. precj prva kitica v pesmi „Svet“. Začeli ste z jambi . . . v tretji vrsti Vam je pa jeden zlog pokončal merilo. „Na grobu“ 1. 2. vrsta: trohej — 3. 4. jamb itd. Na to se mora pač paziti, da lepoglasno tekó verzi, ne pa, da šepajo, sedaj na desno, sedaj na levo. Opozoriti je *b*), da premalo pazite na število stopic (Versfüsse) in da si ne daste k vesti preveč, če je v jedni vrstici pet, v drugi pa kar šest, če ne še pol več, stopinj. To so sicer sitne besede, izrečene z najboljšim namenom, da Vas opozorimo na hibe, katerih se bode z marljivostjo in pazljivostjo lahko ognili. Sedaj na Vaša vprašanja določen odgovor.

1. „Ali je kaj izmed poslanega za tisek“ . . . Vzemite si truda nekoliko, po navodilu, kakor smo je rekli zgoraj: nepristransko in glasno berite, pa popravite, kar bode spoznali, da ni, kakor bi moralo biti. Gledé „rim“ bi se lahko reklo, da so dobre — samo „dolgo“ pa „zamolklo“ se pa gotovo ne „veže“.

2. „Ali morem z vajo in marljivostjo kdaj še kaj doseči?“ Gotovo, „vse doseže, kar mu drago“, kdor se vadi in je marljiv. A ne smete peti, da je že jesen v Vašem srcu in „Vas sreče prazne ne slepi več nada“. — V vaših letih pač ni, upamo, „že davno upom cvetje odcvetlo“, marveč s pogumom in zaupajoč v zmožnosti Svoje, pa v milost božjo, se lahko prav lepo razvijete v korist in veselje ljubemu rodu slovenskemu.

3. „Imam li sploh kaj talenta?“ Da iz par pesmij seve tako brž soditi o Bog zna kakem talentu ni lahka reč. Odreči Vam pa povsem zmožnost, bi bilo krivično. Če Vas sili in mika zapeti, slušajte le Svoje srce, pa s pametjo in premislekom lijte na papir Svoja čustva . . . pa bo!

Torej pogum velja! Veselilo nas bo, ako v kratkem pošljete kaj popolnejšega, za tisek pripravnega za naš list. Za sedaj objavljamo nekaj malega.

Svet.

Krog sebe gledam, ljudij vidim mnogo,
Tu srečo, zdravje, žalost in nadlogo.
Ta v bolu joče, pohotno drug se smeje,
Strada ta, ne pozna drug v vživanju meje.

Zares je čudno naše to življenje,
Danes je tako, jutri drugo mnenje.
Prijateljstvo ti danes ta obeta —
In nič mu jutri ni obluba sveta.

Vse mineva, ni stalnega na svetu.
Mogočno zdaj je, — ni sledu ob letu,
Vsak dan ti svet drugačno lice kaže,
Ne upaj, ne verjemi — vse se laže! —

Na grobu.

Dni že mnogo v črnej zemlji ti počivaš
V grobu tihem, ozkem tihe sanje snivaš,
Pod rušo rjavó mladi udje ti prhné —
Mi v srčnem bolu mojem ustnice drhté.

Dolgo ni kar v klopi šolskeje sve sedele
Skupaj. Doma glasno skupaj pesni pele —
Že na grobu tvojem zdaj cvetó cvetlice —
Ni še dolgo kar krasile so ti lice.

Meni solnce še zdaj sveti — a kak' dolgo
In i meni pesem glasi se zamolklo:
„Miserere“ — maša moli se za dušo,
Truplo pa počiva pod zeleno rušo.

Zvečer.

Mrak se tihi na zemljo trudno vlega,
Luna blede izza oblakov gleda,
Megla siva mirno vas objema,
Vse glasno življenje že pojema.

Molitev v slamnati se čuje kočí.
Zatisnejo se kmalu v spanje oči
Zgine trud, težave, žalost in skrbi —
Nad vasjó oblak nemirni le drví.

Narodne pesmi.

1. Mačeha.

(Iz *Srednje vasi*.)

V mladih dneh zgubilo;
Dete mater milo.

„Oh ta ni tako mila,
Kakor ste vi bila.

Dete začne odrašati,
Mislit začne: kje so — mati?“

Ko mi srajco pere,
Se nad mano dere.

„O tata moja, tata!‘)
Kje so mamca zlata.“

Vi ste srajco prali,
Sladke pesmi prepevali.

„„Tam nam pokopališči
Vštric dur' jih išči.““

Ko mi nožice umije,
Mi jih ob pomijnik²⁾ bije.

Dete je zaslišalo,
K grobu pribežalo;

Ko mi kruha reže — vsa bleda
Trikrat ga ogleda.

Z motičico kopalo,
K mamci je tišalo.

Vi ste kruha dali,
Ste ga namazali.

K je do rakve prikopalo,
Bridko dete zajokalo.

Češe me po glavi,
Da so lasje vsi krvavi.

„Oh le en glas mi spusti,
Mamca, 'z tvojih zlatih usti.“

Ko ste vi česali,
Ste me sladko objemali.

„„O, Milče, nisem vstani,
Težka prst mi brani.

Vi ste mi jih umivali,
Čelo ste mi poljubvali.“

Na src leži mi kamen
Težji kakor . . . (mi ni znano?!)

„„O dete, pojdi proč,
Vstan³⁾ pri tebi božja moč.

O dete, pojdi damo,
Saj imaš drugo mamo.““

V kratkem pridem k tebi,
Pa te vzamem k sebi.“

Dete se je vrnilo,
Glavco položilo;

Prvi dan zbolelo,
Drugi dan otrpnelo⁴⁾,
Tretji dan pokop imelo.

¹⁾ Tata = ata = oče.

²⁾ Pomijnik = posoda za pomivanje.

³⁾ Vstan = naj ostane.

⁴⁾ Otrpnelo = umrlo.